

”Ei periaattees koskaa tarttee olla yksin”
Lasten näkemyksiä läheisyydestä ja konflikteista sisarus-
suhteissa
Ellu Seppänen

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2019
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Seppänen, Ellu. 2019. "Ei periaattees koskaa tarvii olla yksin". Lasten näkemyksiä läheisyydestä ja konflikteista sisarussuhteissa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 68 sivua.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen lasten näkemyksiä läheisyydestä ja konflikteista sisarussuhteissa. Tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten läheisyys ilmenee sisarussuhteissa, ja millaisia ilmiöitä lapset liittävät sisarusten väliin konflikteihin. Valitsin aiheen oman kiinnostukseni pohjalta sekä tuottaakseni ajantasaista ja laaja-alaisempaa tietoa aiheesta, jota lasten itsensä näkökulmasta on aiemmin tutkittu verrattain vähän.

Keräsin tutkimusaineistoni haastattelemalla kymmentä 3–15-vuotiasta lasta kolmesta eri perheestä kevään ja alkukesän 2018 aikana. Haastattelut toteutettiin lasten kodeissa. Analyysimenetelmänä käytin laadullista sisällönanalyysia. Haastateltavien vastausten perusteella sisarusten välisen läheisyyden keskeisin ilmenemismuoto on konkreettinen yhdessäolo eri muodoissaan. Läheisyyttä ilmentää myös sisarussuhteiden erityislaatuisuus suhteessa muihin ihmissuhteisiin. Lasten sisaruskonflikteihin liittämiä ilmiöitä puolestaan ovat epätasa-arvo, jakaminen sekä yhteiset aktiviteetit.

Saamieni tulosten perusteella on tulkittavissa, että läheisyys ja konfliktit ovat selkeästi yhteydessä toisiinsa ja osittain peräti limittäisiä ilmiöitä. Sisarusuhteet näyttäytyvätkin yksilöllisinä ja kompleksisina suhteina, joihin liittyvien ilmiöiden mustavalkoinen jaottelu ei ole mielekäästä. Tulokseni viittaavat siihen, että sisarusuhteet tarjoavat monipuolisia vuorovaikutusmahdollisuuksia juuri läheisyyden, luottamuksen sekä ikä- ja sukupuolierojen ansiosta.

Asiasanat: sisarus, sisarussuhde, läheisyys, konfliktit

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PERHEET JA SISÄRUKSET	8
	2.1 Perherakenteet, -muodot ja perheen määritelmä	8
	2.1.1 Perheen määritelmä.....	8
	2.1.2 Lapsiperheet Suomessa.....	9
	2.2 Sisaruuden ja sisarussuhteiden määritelmät	12
3	SISARUUTEEN JA SISARUSSUHTEISIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	
	15	
	3.1 Läheisyys ja yhdessäolo	15
	3.2 Kilpailu ja konfliktit.....	18
	3.3 Ikäero ja syntymäjärjestys.....	19
	3.4 Sukupuoli	21
	3.5 Vanhemmat ja perhesuhteet.....	22
	3.6 Lapsuuden eri vaiheet.....	24
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
	5.1 Laadullinen tutkimus	27
	5.2 Lapsudentutkimuksen vaikutteet tämän tutkielman metodologiassa	28
	5.3 Tutkimukseen osallistujat.....	29
	5.4 Aineiston keruu.....	30
	5.5 Aineiston analyysi.....	32

5.6 Luotettavuus.....	34
5.7 Eettiset ratkaisut.....	36
6 TULOKSET.....	39
6.1 Läheisyyden ilmeneminen sisarusuhteissa	39
6.2 Lasten sisaruskonflikteihin liittämät ilmiöt	44
7 POHDINTA.....	50
7.1 Tulosten tarkastelu	50
7.2 Johtopäätökset	56
7.3 Jatkotutkimusehdotuksia.....	58
LÄHTEET	60

1 JOHDANTO

Tyypillisesti sisarussuhde alkaa nuoremman sisaruksen syntymästä ja päättyy jommankumman kuolemaan, joten etenkin ikäeron ollessa pieni suhde kestää käytännössä koko sisarusten elämän ajan (Cicirelli 1982, 268). Näin ollen sisarusuhteet ovat pitkäikäisempiä kuin mitkään muut perhe- tai ihmissuhteet, esimerkiksi vanhempi-lapsisuhteet ja parisuhteet. Pituutensa lisäksi sisarussuhteiden erityislaatuisuutta vahvistaa niihin useimmiten liittyvä syvä intiimiys (Dunn 2014, 69-70; Cicirelli 1982, 268). Sisarukset kasvavat yhdessä, tuntevat toisensa hyvin, ja he yleensä jakavat saman taustan, sukupolven sekä lapsuuden kokemukset ja elämäntilanteet (Cicirelli 1982, 268). On myös todettu, että sisarukset käyttävät enemmän aikaa vuorovaikutuksessa keskenään kuin vanhempiensa kanssa (McHale & Crouter 1996, Dunnin 2014, 70, mukaan). Sisarukset ovat siis tärkeä osa lapsen elämää, ja lienee itsestään selvää, että sisaruksilla on suuri vaikutus yksilön elämään (Kramer & Conger 2009, 9). Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin lasten näkemyksiä sisarusten välisen läheisyyden ilmenemismuodoista sekä heidän sisaruskonflikteihin liittämistään ilmiöistä.

Avioerojen, uusperheiden ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten yleistymisen myötä länsimaissa on viime vuosikymmeninä tapahtunut merkittävä perherakenteiden muutos (Hindle & Sherwin-White 2014, 2). Suomen virallisen tilaston mukaan esimerkiksi vuonna 1990 Suomessa oli yhteensä 44 426 uusperhettä, ja uusperheiden osuus kaikista lapsiperheistä oli 6,9 prosenttia. Vastaavat luvut vuonna 2016 puolestaan olivat 51 636 ja 9,1 prosenttia. (SVT 2017a.) Muutoksesta johtuen aiemmin varsin yksiselitteisiksi koetut perhesuhteita kuvaavat käsitteet ovat saaneet uusia, moniulotteisempia merkityksiä. Perheen lasten keskinäisten suhteiden näkökulmasta muutos näyttäytyy muun muassa siten, että biologisten täyssisarusten rinnalle ovat nousseet esimerkiksi sisaruspuolet, puolisisarukset ja kasvattisisarukset. (Hindle & Sherwin-White 2014, 2.) Tässä tutkielmassa en rajaa sisaruuden määritelmää, vaan tulkintani perustuu haastattemieni lasten kokemukseen siitä, ketkä heidän sisaruksiaan ovat riippumatta esimerkiksi biologisista tai juridisista tekijöistä.

Avioparin ja heidän yhteisten biologisten lastensa muodostaman ydinperheen muuttuessa normista yhdeksi perhemuodoksi muiden joukossa perherakenteet ja -suhteet ovat samalla menettäneet oletusarvoisen stabiiliutensa ja pysyvyytensä; vanhempien eron seurauksena sisarukset saattavat päätyä asumaan eri talouksiin ja saada vanhempien uusien parisuhteiden kautta sisaruspuolia tai puolisisaruksia. Lienee siis luontevaa olettaa, että perherakenteiden muutoksella on ollut jonkinasteista vaikutusta myös siihen, miten lapset kokevat sisaruuden ja sisarussuhteensa ja miten he suhtautuvat sisaruksiinsa ja sisaruuteen yleisesti.

Tutkielmani tavoitteena on eri-ikäisiä lapsia haastatteleamalla selvittää, miten läheisyys ilmenee sisarussuhteissa. Lisäksi pyrin tuomaan esiin, millaiset ilmiöt liittyvät sisarusten välisiin konflikteihin. Kiinnostukseni tutkielmani aihetta kohtaan perustuu omiin pohdintoihini sisarussuhteiden erityislaatuudesta sekä siitä, mitä seikkoja olen henkilökohtaisesti pitänyt merkityksellisinä sisaruksissani ja sisarussuhteissani elämäni eri vaiheissa.

Vaikka sisaruus ja sisarussuhteet olivat melko suosittuja tutkimuskohteita 1900-luvun viimeisillä vuosikymmenillä etenkin kehityspsykologian saralla, tutkijat keskittyivät tuolloin tutkimaan pääasiassa sisarusten välistä vuorovaikutusta sekä sisarusten merkitystä lasten kehitykselle (ks. esim. Dunn 1985; Abramovitch, Pepler & Corter 1982; Cicirelli 1982). Lasten oma ääni on jäänyt sisaruuden ja sisarussuhteiden tutkimuksessa verrattain vähäiseksi – esimerkiksi tämän tutkielman näkökulmaa jossain määrin vastaavia tutkimuksia on löydettävissä kaksi, joista toinen on peräti 1960-luvulta. Molemmat tutkimukset käsittelevät vain joko varhaiskasvatus- tai kouluikäisiä. (ks. Koch 1960; Edwards, Hadfield, Lucey & Mauthner 2006.) Tutkielmani kautta pyrin siis tuottamaan sekä ajantasaisempaa että laaja-alaisempaa tietoa aiheesta, sillä haastateltavani olivat iältään 3–15-vuotiaita, ja otokseni muodostui kolmen eri perheen kaikista lapsista.

Lasten sisaruuteen liittyviä näkemyksiä ja kokemuksia on tarkasteltu joissakin aiemmissa pro gradu -tutkielmissa, joista tuoreimpia ovat Marika Kokkonen *”Se on veli se on pääasia”*: kehitysvammaisuus sisarussuhteessa alle 15-vuotiaan vammattoman sisaruksen näkökulmasta (2012) ja Henna Niskasén *Huostaanotetun lapsen sisarussuhteet: kolme tapausta siskoista ja veljistä* (2014). Omasta tutkielmastani poiketen nämä aiemmat pro gradu -tutkielmat ovat kuitenkin keskittyneet

spesifimpeihin aiheisiin, kuten erityislasten sisarussuhteisiin (ks. Kokkonen 2012; Hämäläinen 2008) ja huostaanotto- ja sijaisperhetapauksiin (ks. Niskanen 2014; Kerola 2010).

Aiemman aihettani käsittelevän tutkimustiedon vähäisyyden ja olemassa olevan tiedon vanhuuden sekä oman kiinnostukseni pohjalta valitsin pro gradu -tutkielmani tutkimuskohteeksi lasten näkemykset läheisyydestä ja konflikteista sisarussuhteissa. Tärkein periaate aihevalintani taustalla on tuoda lasten äänet kuuluviin heitä vahvasti ja universaalisti koskevan aiheen suhteen.

2 PERHEET JA SISARUKSET

2.1 Perherakenteet, -muodot ja perheen määritelmä

2.1.1 Perheen määritelmä

Perhe ja sisarus ovat toisiinsa niin vahvasti linkittyneitä käsitteitä, että yhden määrittäminen ilman toisen mainitsemista ei liene mielekäästä tai edes mahdollista. Perheiden monimuotoisuudesta johtuen myös sisaruus on monimuotoistunut (ks. esim. Edwards ym. 2006, 20–21), joten ennen sisaruuden määritelmien avaamista on olennaista tarkastella erilaisia perherakenteita ja -muotoja. Perheet ja perherakenteet ovat aina olleet monimuotoisia ja heijastelleet aikansa sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita. Länsimaissa noin 1960-luvulla alkanut perherakenteiden kasvava muutos on kuitenkin ollut tahdiltaan poikkeuksellisen nopeaa. (Erera 2002, 1.) Tämän muutoksen taustalla ovat pääasiassa avio- ja asu-muserojen sekä niiden myötä uusperheiden yleistyminen; kahden heteroseksuaalisen vanhemman muodostaman ydinperheen rinnalle on noussut monipuolisempi perhemuotojen kirjo (Edwards ym. 2006, 21; Erera 2002, 1.)

Yleisesti ottaen perheiden moninaistumiseen liittyy avioliittoinstituution juridinen heikkeneminen, kun avioerojen lisääntymisen lisäksi avoliitto on noussut hyväksytyksi yhteiselämän muodoksi (MacLean & Eekelaar 1997, 8–11; Kuronen 2003, 104). Vaikka yleisesti ottaen vanhempien ero nähdään tietyllä tapaa perheen loppuna, voidaan se vaihtoehtoisesti tulkita myös suhteiden uudelleenjärjestelyksi, etenkin jos vanhempien uusien parisuhteiden myötä syntyy uusperheitä (Nätkin 2003, 32–33).

Perhe ei siis ole yksiselitteisesti määriteltävissä oleva käsite. Se on osin sosiaalinen ja yhteiskunnallinen instituutio, johon toisaalta liittyy vahvaa symbolismia. Perhe on aikaan ja paikkaan sitoutuva käsite, joka on historian eri vaiheissa ja eri kulttuureiden keskuudessa ymmärretty eri tavoin, ja se on edelleen subjektiivisesti sitoutunut erilaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin maailmoihin. Näin ollen onkin tärkeää huomioida, että kahden eri sukupuolta olevan vanhemman ja heidän yhteisten lastensa muodostama ydinperhe on perinteinen ja tyy-

pilliseksi mielletty perhemuoto lähinnä valkoihoisen länsimaisen väestön keskuudessa. (Erera 2002, 2; Jokinen, Malinen, Pirskanen, Moilanen, Rautakorpi, Harju-Veijola, Notko & Kuronen 2013, 175.) Antropologi George Peter Murdockin (1949, 2) mukaan vaihtoehtoisia, eri kulttuureille ominaisia perhemalleja ovat esimerkiksi perheet, joissa esiintyy moniavioisuutta, sekä perheet, joihin vanhempien ja heidän lastensa lisäksi kuuluu myös muita sukulaisia, kuten isovanhempia tai vanhempien sisarusia. Perheiden monimuotoisuudesta johtuen perheen käsitteen kaiken kattava määrittäminen onkin käytännössä mahdotonta (Erera 2002,3).

Koska perheeseen liittyy hyvin erilaisia merkityksiä riippuen siitä, tarkastellaanko sitä esimerkiksi taloudellisesta vai yksilön subjektiivisesta perspektiivistä, on määrittelyssäkin oleellista huomioida nämä lukuisat eri näkökulmat (ks. Erera 2002, 3). Perinteisen näkökulman mukaan perhettä määrittävät geneettiset suhteet, kun taas toiset pitävät keskeisimpänä perhettä määrittävänä ominaisuutena yksilöiden toisiaan kohtaan tuntemaa kiintymystä ja läheisyyttä (Erera 2002, 3). Ensimmäinen näkökulma pohjautuu rakenteisiin ja juridiikkaan, jälkimmäinen ihmissuhteiden luonteeseen ja merkityksiin (Dowd 1997). Lasten näkökulmasta yksi perheen merkittävimmistä ominaisuuksista on sen rooli lapsen tärkeimpänä kasvuympäristönä (Jokinen ym. 2013, 175). Tässä tutkielmassa perhe-käsite on haastateltavien itsensä määriteltävissä.

2.1.2 Lapsiperheet Suomessa

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan ”perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia” (SVT). Tilastokeskus painottaa määritelmässään parisuhteen ja vanhempi-lapsisuhteiden merkitystä; tästä näkökulmasta tarkasteltuna esimerkiksi keskenään asuvat, täysi- tai alaikäiset sisarusukset eivät siis täytä perheen kriteereitä. Suomen virallinen perheen määritelmä on näin ollen jokseenkin suppea ja yksioikoinen verrattuna edellä esitte-

lemiini tapoihin määritellä perhe. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät suomalaiset perheet olisi monimuotoisia, tai ettei länsimainen perherakenteiden muutos olisi näkynyt myös Suomen kontekstissa.

Kuten jo johdannossa mainitsin, vuonna 2016 lähes kymmenes (9,1 %) suomalaisista lapsiperheistä oli uusperheitä. Uusperheiden määrä suhteessa kaikkiin Suomen lapsiperheisiin on vuoden 1990 jälkeen noussut 2,2 prosenttiyksikköä. (SVT 2017a.) Yksinhuoltajaperheiden määrä on samassa ajassa noussut 7,6 prosenttiyksikköä sekä avoparin ja lasten muodostamien perheiden määrä puolestaan peräti 10,1 prosenttiyksikköä. Vuonna 2016 viidennes (19,5 %) suomalaisista lapsiperheistä olikin avoparien perheitä, yksinhuoltajaperheitä toinen viidennes (21,6 %) ja avioparien perheitä yli puolet, 58,8 prosenttia. Rekisteröityneessä parisuhteessa elävien osuus lapsiperheistä oli sen sijaan vain 0,1 prosenttia. (SVT 2017b.) Samaa sukupuolta olevat parit ovat voineet avioitua Suomessa maaliskuusta 2017 alkaen (Avioliittolaki 1§), joten on huomioitava, että kyseistä lakimuutosta mahdollisesti seuranneet muutokset erilaisten lapsiperheiden suhteellisissa määrissä eivät ole nähtävissä vuoden 2016 tilastoissa. Tilastot kuitenkin selkeästi osoittavat, ettei perinteistä, heteroavioparin ja heidän yhteisten lastensa muodostamaa ydinperhemallia voida enää 2010-luvun Suomen kontekstissa pitää tyypillisenä lapsiperheenä.

Uusperheiden nousun lisäksi toinen perherakenteiden muutosta leimaava tekijä Suomessa on syntyvyyden hidastuminen, mutta jatkuva lasku. Esimerkiksi vuonna 2016 syntyvyys oli keskimäärin 1,57 lasta jokaista synnytysikäistä naista kohti, kun vuosikymmen aikaisemmin vuonna 2007 vastaava keskiarvo oli 1,83. (SVT 2017c.) Suomalaiset naiset saavat siis vähemmän lapsia kuin ennen, minkä seurauksena suomalaislapsilla on vähemmän sisaruksia kuin aiemmin. Tämä on nähtävissä tilastoissa: lapsiperheiden alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärän keskiarvo vuonna 1950 oli 2,24 ja vuonna 2015 vastaavasti 1,84. (SVT 2016.) Keskimääräisellä suomalaislapsella ei siis ole edes yhtä alle 18-vuotiasta sisarusta. Todellisuudessa vuoden 2016 lopussa suomalaisissa lapsiperheissä ainoita lapsia oli vain 23 prosenttia eli vajaa neljännes (SVT 2017d, 21).

Erityisen leimaavaa suomalaisten perheiden modernisaatiolle onkin lapsilukujen pieneneminen. Suomen virallisen tilaston (SVT 2016) perusteella on selvää, että suurperheiden määrä on 1900-luvun puolivälin jälkeen ollut jyrkässä laskussa - neljän tai useamman lapsen perheiden osuus kaikista lapsiperheistä on laskenut 16,1 prosentista vuoden 2015 5,1 prosenttiin. Myös kolmen lapsen perheiden osuus on laskenut hieman. Kahden lapsen perheiden osuus puolestaan on noussut 28,9 prosentista 38,6 prosenttiin. (SVT 2016.)

2.2 Sisaruuden ja sisarussuhteiden määritelmät

Sisarus, sisko ja veli lienevät useimpien mielestä jokseenkin yksiselitteisiä ja jopa itsestään selviä käsitteitä, jotka ovat arjessa toistuvasti käytössä, eivätkä siis kaipaa määrittelyä. Oletusarvoisesti ajatellaan, että keskenään sisaruksia ovat sellaiset henkilöt, joilla on vähintään yksi yhteinen biologinen vanhempi. Esimerkiksi erilaiset perherakenteet sekä muut sosiaaliset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät kuitenkin tekevät sisaruudesta huomattavasti kompleksisemmän käsitteen. Lasten omista määritelmistä korostuu sisaruuden sosiaalinen ulottuvuus; sisarussuhde on sosiaalinen konstruktio, jota aktiivisesti rakennetaan jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa. (Edwards ym. 2006, 20–21.) Sisarussuhde voidaan siis nähdä joko biologisena tai sosiaalisena siteenä. On syytä huomioida, että sisaruuden määritelmä voi vaihdella erilaisissa etnisissä, kulttuurisissa, uskonnollisissa ja poliittisissa konteksteissa (esim. Cicirelli 1994, 7). Näin ollen sisaruutta ei tulisi määritellä ainoastaan biologian ja juridiikan perusteella, vaan määrittelyssä on jätettävä tilaa tulkinnallisuudelle ja subjektiivisuudelle (Edwards ym. 2006, 22).

Perinteisen länsimaisen perhemallin lapset ovat keskenään täyssisaruksia (*'full sibling'*), joilla on yhteiset biologiset vanhemmat. Uusperheiden muodostumisen seurauksena on kuitenkin yhä yleisempää, että lapsella on puolisisaruksia (*'half sibling'*), joiden kanssa hän jakaa vain yhden biologisen vanhemman. Jos vanhemman uudella puolisollla on lapsia entisen kumppanin kanssa, voi uusperheen lapsella olla myös sisaruspuolia (*'step-sibling'*). Sisaruspuolilla ei siis ole jaettua geneettistä taustaa, vaan sisarussuhde muodostuu biologisen vanhemman parisuhteen ja usein yhteisen kodin kautta. Toisaalta vanhempien eron vuoksi täyssisaruksetkin saattavat päätyä asumaan eri talouksiin. (Edwards ym. 2006, 21.)

Tutkielmani kontekstissa en ole rajannut sisaruuden käsitettä esimerkiksi biologisten tai juridisten määritelmien avulla, vaan tutkittavat ovat saaneet itse määrittää, ketkä he laskevat sisaruksikseen. Toisin sanoen tässä tutkimuksessa sisarus määrittyy lasten omien tulkintojen ja kokemusten kautta (ks. Kiili 1998, 27). Lasten omat määritelmät voivat poiketa suurestikin edellä esittelemistäni ja jätettyyn geeniperimään ja yhteisiin perheenjäseniin perustuvista määritelmistä.

On olennaista huomioida, että sisarusuhteet eivät ole yhtenäinen ilmiö, vaan sisarusten ja sisarusuhteiden merkitykset ovat selkeästi riippuvaisia lukuisista eri tekijöistä (Minnett, Vandell & Santrock 1983, 1071), joita esittelen myöhemmin tutkielmani kolmannessa luvussa.

Lasten käsitys perheestään ei ole yhtä selkeä ja tarkkarajainen kuin aikuisilla (Kiili 1998, 27). Lapset itse eivät aina määritä perhesuhteitaan samassa taloudessa asumisen tai biologisten yhteyksien perusteella. Niitä tärkeämpiä määrittäjiä ovat muun muassa rakkaus, kiintymys, pitkäjänteisyys ja yhdessä vietetty aika, joten lapset voivat lukea perheenjäsenikseen esimerkiksi lemmikit ja ei-biologiset sisaruspuolet. (Jokinen ym. 2013, 196.) Suurin osa Edwardsin ym. (2006, 36) haastattelemista lapsista ja nuorista ei kuitenkaan kokenut, että ystävät voisivat ylittää ystävyden ja sisaruuden välisen rajan, vaikkakin osa kuvasi läheisten ystävien olevan ”kuin siskoja tai veljiä”.

Toisaalta juuri samassa taloudessa asuminen voi myös olla hyvinkin tärkeä perheen määrittäjä – esimerkiksi eronneiden vanhempien lapsi ei välttämättä katso etävanhemman kuuluvan perheeseensä (Kiili 1998, 28). Perherakenteet, asuinpaikat ja ikäero ovat muuttujia, jotka luovat erilaisia sosiaalisia ja emotionaalisia latauksia niin täys- ja puolisisarusten kuin sisaruspuolienkin välille. On mahdollista, että vanhemman uuden puolison lapsi on jo täysi-ikäinen ja asuu omillaan, mistä johtuen hänen ja vielä vanhempien kanssa asuvan lapsen välille ei muodostu vahvaa emotionaalista tai sosiaalista sidettä, vaikka he käytännössä ovatkin keskenään sisaruspuolia. Kyseisen kaltaiset tilanteet voivat vaikuttaa siihen, laskeeko lapsi sisaruspuolen varsinaiseksi sisarukseksi vai ei. (Edwards ym. 2006, 22.)

Lasten tavat määritellä, ketkä heidän sisaruksiaan ovat, eivät näytä olevan yleistettävissä. Esimerkiksi Kiilin (1998, 28) tutkimustaan varten haastattelemat lapset laskivat sisarukseksi kaikki samassa taloudessa asuvat ja asuneet lapset riippumatta siitä, olivatko he biologisesti sukua toisilleen. Sen sijaan Edwardsin, Hadfieldin, Luceyn ja Mauthnerin (2006, 29) tutkimuksessa lapset ja nuoret useimmiten yhdistelivät biologisia ja sosiaalisia määritelmiä konstruoidessaan omaa käsitystään sisaruudesta. Osa tutkittavista kuitenkin asetti etusijalle joko

biologisen tai sosiaalisen käsityksen, joskin nämä lapset ja nuoret olivat vähemmistöä (Edwards ym. 2006, 29). Samassa taloudessa asumisen merkitystä lasten omissa sisaruuden määritelmässä heikentää myös Kososen (2001, 152) sijaislasten sisarussuhteita käsittelevä tutkimus. Kyseisessä tutkimuksessa Kosonen muodosti lasten haastattelujen perusteella kaksi eri sisarustyyppiä: 'ydinsisarukset' ("core" siblings) ja 'sukulaissisarukset' ("kin" siblings). Edellisten kanssa lapsi asuu tai on joskus asunut samassa taloudessa, jälkimmäisten kanssa ei. Tutkimuksen valossa lapset voivat siis laskea sisaruksiin myös sellaiset henkilöt, joiden kanssa he eivät ole koskaan asuneet yhteisessä kodissa. (Kosonen 2001, 152.)

3 SISARUUTEEN JA SISARUSSUHTEISIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

3.1 Läheisyys ja yhdessäolo

Sisarukset viettävät keskimäärin enemmän aikaa vuorovaikutuksessa toistensa kuin vanhempiansa kanssa (McHale & Crouter 1996, Dunnin 2014, 70, mukaan). Näin ollen lapsilla on lukemattomia mahdollisuuksia saada vaikutteita sisarus- tensa käytöksestä ja päätöksistä sekä hyvässä että pahassa (Kramer & Conger 2009, 2). Eroja yhdessä vietettävän ajan määrän suhteen luonnollisesti esiintyy niin kulttuurien, yhteiskuntaluokkien kuin perheidenkin kesken (Jenkins & Dunn 2009, 87). Sisarusten yhdessä viettämän ajan suuri määrä ei kuitenkaan itsessään takaa sisarussuhteen lämpimyyttä; itse asiassa voi olla niin, että vasten- tahtoisella yhdessäololla on pitkäkestoisia, ennalta-arvaamattomia vaikutuksia (Rannikko 2008, 162). Esimerkiksi samassa taloudessa asuminen ei ole tae sisa- rusten väliselle myönteiselle emotionaaliselle suhteelle, ja toisaalta emotionaali- nen ja symbolinen suhde voi muodostua, vaikeivat sisarukset olisi koskaan edes tavanneet toisiaan (Edwards ym. 2006, 28). Niinpä sisarusten keskinäistä lähei- syyttä ja tunnesidettä ei voi perustella yksinomaan yhdessä vietetyn ajan suurella määrällä.

Erot siinä, kuinka hyvin sisarukset tulevat toimeen toistensa kanssa, ovat laajoja ja silmiinpistäviä. Jotkut sisarukset nauttivat toistensa seurasta, toiset puo- lestaan kinastelevat tauotta ja tekevät kaikkensa heikentääksensä toistensa itse- tuntoa. (Dunn 2014, 70–71.) Lapsi voikin nähdä sisaruksensa toisaalta kilpailijana vanhemmilta saatavan huomion suhteen, toisaalta ”samanlaisena, mutta erilai- sena”, liittolaisena ja omien kykyjen ”jatkeena” (Kriss, Steele & Steele 2014, 95). On kuitenkin olennaista huomioida, että sisarussuhteet ovat kompleksisia ihmis- suhteita, joita ei voi yksioikoisesti jaotella lämpimiin ja vihamielisiin (Dunn 2014, 80). On tavallista, että lapsi kohdistaa sisaruksiinsa sekä positiivista että epäystä-

vällistä käytöstä (Dunn & Kendrick 1982, 96); esimerkiksi Furmanin (1984, Dun-
nin 1985, 51, mukaan) haastattelemien 10–13-vuotiaiden lasten mukaan sisarus-
suhteiden tärkeitä aspekteja ovat läheisyys, lohtu ja auttaminen, mutta myös an-
tagonismi ja riitely. Kyseisen tutkimuksen perusteella sisarussuhteen prososiaa-
liset ja antagonistiset piirteet eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan keskenään hy-
vinkin läheisten sisarusten välillä voi esiintyä paljon riitoja (Furman 1984, Dun-
nin 1985, 51, mukaan).

Riippumatta paikastaan sisarusjärjestyksessä lapset usein liittävät toisis-
taan huolehtimisen tärkeäksi osaksi sisaruutta, vaikkakin vanhemmat sisarukset
nähdään yleisemmin huolenpitäjinä ja nuoremmat huolenpidon vastaanottajina.
Huolenpitoon voi myös liittyä sukupuolittuneisuutta tyttöjen omaksuessa kysei-
sen roolin herkemmin. (Edwards ym. 2006, 68–69.) Lisäksi huolenpito on osittain
yhteydessä perheen kulttuuriin ja yhteiskuntaluokkaan, mitä kuvastaa se, että
etenkin suurperheiden esikoiset usein omaksuvat tai joutuvat omaksumaan huo-
lehtijan, kurinpitäjän ja johtajan roolin (Jenkins & Dunn 2009, 87; Dunn 1985, 72).

Sisarusten on todettu auttavan toisiaan monin tavoin, muun muassa tuke-
malla perhe- ja ystävyysuhteiden käsittelemistä sekä lainaamalla tavaroitaan ja
antamalla lelu- tai vaatelahjoja (Cicirelli 1982, 278). Kyseisen kaltaiset seikat
osoittautuivat lapsille tärkeiksi Helen Kochin haastatellessa viisi- ja kuusivuoti-
aita lapsia heidän sisaruksiinsa liittyen 1960-luvulla: lapset kertoivat sisarustensa
auttavan esimerkiksi värittämisessä sekä ostavan heille asioita. Osa toi esiin
myös joitakin sisarustensa positiivisia ominaisuuksia, kuten söpöyden ja miellyt-
tävän naurun. (Koch 1960, 5, 20; Dunn 1985, 43–44.)

Parhaimmillaan sisarus voi olla lohduttaja, emotionaalisen tuen lähde ja
tärkeä leikkikumppani (Dunn 2014, 70). Edwardsin ym. (2006, 35) mukaan sisa-
rukset luovat lapsille emotionaalista turvallisuuden tunnetta – lapset tietävät,
että sisaruksilta saa aina tarvittaessa apua ja tukea, mikä vähentää syrjäytymisen
vaaraa. Esimerkiksi avioerotilanteissa sisarukset ovat usein merkittävä tuen
lähde luoden lapselle myös jatkuvuuden tunnetta (Edward 2011, 43–44). Sisarus-
ten rooli tukihenkilöinä on erityisen korostunut nimenomaan silloin, kun van-
hemmat ovat fyysisesti tai emotionaalisesti vaikeasti saavutettavissa (Bryant &
Crockenberg 1980, 542). Vanhemmat sisarukset voivat paremman tietämyksensä

ja kypsyytensä ansiosta auttaa nuorempia ymmärtämään perheen stressaavia tilanteita (Kramer & Conger 2009, 7).

Sisarusten välinen kiintymys on kuitenkin sävyllään erilaista kuin vanhemman ja lapsen välinen, mistä johtuen avunanto ja riidanaiheet ovat myös erilaisia (Rotkirch 2014, 225). Esimerkiksi eräs tyypillisimmistä tavoista huolehtia sisaruksista on läksyjen tekemisessä auttaminen (Bryant 1981, Bryantin 1982, 107, mukaan). Vaikka taitavampi sisarus näyttäytyy toiselle asiantuntijana ja osajana, vallitsee sisarusten välillä kuitenkin lasten keskinäisille suhteille ominainen tasapaino ja vastavuoroisuus; lasten välisissä vuorovaikutustilanteissa on yleistä, että molemmat oppivat toisiltaan (Dunn 1983, 788–789; Tucker & Updegraff 2009, 15).

Se, mitä lapset sisarustensa kanssa tekevät, on jossain määrin sukupuolittunutta. Erityisesti tytöille yhdessä jutteleminen on merkittävä sisaruskäytäntö (*'sibling practice'*), johon liittyy vahva siskoon kohdistuva läheisyyden tunne. Myös siskosten mielikuvitus- ja roolileikit näyttävät rakentuvan vahvasti keskustelun ympärille. Pojat puolestaan pitävät erilaisia aktiviteetteja tärkeänä ajanviettotapana veljiensä kanssa. Myös siskojen ja veljien välisissä suhteissa aktiviteetit ovat merkittävämmässä roolissa kuin keskusteleminen. Näiden tutkimustulosten valossa voi olettaa, että sisarusten asuessa erillään yhteyden ja läheisyyden ylläpitäminen on todennäköisesti sujuvampaa siskoksilla kuin veljeksillä tai sisko-velipareilla. (Edwards ym. 2006, 62 – 63, 65–67.) Eräs Edwardsin ym. (2006, 64) haastattelemissa tytöistä kertoi, etteivät hänen asiansa kiinnosta veljiä, mikä voikin olla yksi perustelu veljien ja siskojen välisten keskusteluiden puutteelle.

Bryantin vuonna 1981 julkaistun tutkimuksen perusteella vuorovaikutus sisarusten kanssa näyttää olevan keskeinen osa lapsen sosiaalista kokemusmaailmaa. Kyseinen tutkimus antaa viitteitä siitä, että sisarusten välinen vuorovaikutus on ensisijaisesti vapaa-aikaan ja hauskanpitoon liittyvää, ei niinkään tavoitteellista toimintaa, kuten kotitöiden tekemistä. Tästä huolimatta sisaruksilla havaittiin olevan joitakin jaettuja vastuutehtäviä, joista yleisimmät olivat kodin siivoaminen ja pihatyöt. (Bryant 1981, Bryantin 1982, 101–102, mukaan.)

3.2 Kilpailu ja konfliktit

Sisarusten välinen kilpailu on ajaton ilmiö, joka on esiintynyt kirjoitetussa historiassa sen alusta asti (Cicirelli 1982, 276), ja jota yhä käsitellään niin tieteellisessä kirjallisuudessa kuin esimerkiksi vanhemmille suunnatuissa kasvatusoppaissa (Edwards ym. 2006, 77). Sisaruskonflikteihin suhtautuminen on sinänsä poikkeuksellista, sillä ne nähdään usein yhtäaikaisesti sekä normaalina ja jopa terveellisenä ilmiönä että ongelmana (Edwards ym. 2006, 77). Ne ovatkin yleisimpiä perheongelmia, joihin haetaan ammattilaisten apua (Baskett & Johnson 1982, Dunnin 2014, 70, mukaan).

Lasten oma suhtautuminen konflikteihin peilaa yleistä näkemystä, sillä vaikka he näkevät arkiset kiistat toisaalta täysin normaalina osana elämää, riidat kuitenkin kaipaavat heidän mielestään vastuullista selvittämistä. Vanhemmilta toivotaan puuttumista ja vastuunottoa, ja lapsilla vaikuttaa olevan selkeät näkemykset siitä, miten vanhempien tarkalleen tulisi toimia sisarusten välisissä konfliktitilanteissa. (Edwards ym. 2006, 83–85.) On kuitenkin silmiinpistävää, että edellä mainitussa Helen Kochin tutkimuksessa peräti kolmannes haastatelluista lapsista uskoi, että olisi onnellisempi ilman sisarustaan. Lapset perustelivat tunteuksiaan konflikteilla sekä sisarusten komentelevuudella ja väkivallankäytöllä. Tästä huolimatta kaikkiaan 73 prosenttia lapsista kertoi haluavansa uuden sisaruksen. (Koch 1960, 17–18, 81; Dunn 1985, 44–46.)

Sisarukset tuntevat toisensa erittäin hyvin, mistä on etua niin hyvässä kuin pahassa: he osaavat tehokkaasti sekä hauskuuttaa että ärsyttää toisiaan. Suhteen intiimiyden ansiosta tunteiden ilmaisu on usein estotonta, mikä osaltaan aiheuttaa konflikteja. (Dunn 2014, 70.) Edwards, Hadfield, Lucey ja Mauthner (2006, 81) haastattelivat 8–13-vuotiaita lapsia sisaruskonflikteihin liittyen, ja lapset kertoivat kiistojen ja riitojen useimmiten johtuvan siitä, että toinen osapuoli on ärsyttävä. Lasten vastausten taustalla vaikuttivat ikästatus- ja valtahierarkiat, sillä etenkin nuorempien sisarusten käytös tai pelkkä läsnäolo nähtiin ärsyttävänä johtuen esimerkiksi heidän välinpitämättömyydestään tai tietämättömyydestään suhteessa kirjoittamattomiin sosiaalisiin sääntöihin. Toisin sanoen nuoremmissa

sisaruksissa pidettiin ärsyttävänä heidän epäkypsyyttään. Nuoremmat sisarukset itse puolestaan eivät niinkään pitäneet vanhempia sisaruksiaan ärsyttävinä, vaan suuttumusta aiheutti kokemus epätasa-arvosta johtuen heihin kohdistuvasta fyysisestä ja henkisestä dominoinnista. (Edwards ym. 2006, 81–82.)

Dunn (1985, 70) esittää, että esikoiset kokevat herkästi tullessa syrjäytyiksi nuoremmat sisarukset syntyessä, mikä johtaa epätasa-arvon kokemuksiin ja sen myötä aggressiiviseen käytökseen; etenkin vanhempien puuttuessa konfliktitilanteisiin sekä esikoiset että nuoremmat sisarukset uskovat nuorempien pääsevän helpommalla. Sisarusten välisen kilpailun taustalla voi puolestaan olla muun muassa nuorempien sisarusten kokema paine menestyä vähintään yhtä hyvin kuin perheen vanhemmat lapset (Kramer & Conger 2009, 6).

Abramovitchin, Peplerin ja Corterin (1982, 72) tutkimuksen mukaan vanhemmat sisarukset olivat vihamielisen käytöksen alullepanijoita 80 prosentissa tutkituista tapauksista. Nuoremmat tehdessä aggressiivisen aloitteen vanhempi sisarus usein vastasi samalla mitalla. Nuoremmat sisarukset sen sijaan todennäköisemmin alistuivat vastahyökkäyksen tekemisen sijasta. Toisaalta vanhemmat sisarukset tekivät huomattavasti nuorempia useammin myös prososiaalisia aloitteita, joskin tässä suhteessa erot nuorempien ja vanhempien sisarusten välillä olivat pienemmät kuin antagonistisen käytöksen suhteen. (Abramovitch ym. 1982, 72.)

3.3 Ikäero ja syntymäjärjestys

Useammassa tutkimuksessa (esim. Cicirelli 1982, 273; Minnett ym. 1983, 1071) on todettu syntymäjärjestyksellä ja sisarusten ikäerolla olevan suuria vaikutuksia heidän välisiinsä suhteisiin, tunteisiin ja vuorovaikutukseen. Usein ajatellaan, että ikäeron ollessa suuri sisarussuhde muodostuu vuorovaikutukseltaan enemmän lapsi-aikuinen-tyyppiseksi. Todellisuudessa suurestakin ikäerosta huolimatta sisarusten välinen vuorovaikutus on läheisempää ja lapsenomaisempaa kuin aikuinen-lapsisuhteen vuorovaikutus. (Teti, Gibbs & Bond 1989, Dunnin 2014, 42, mukaan.) Ulla Rannikon väitöstutkimuksen (2008, 159, 165) mukaan nuoremmat sisarukset näkevätkin isosiskot ja -veljet nimenomaan sisaruksina,

eivät äidin tai isän korvikkeina, vaikka ikäeroa olisi reilusti yli vuosikymmenen verran. Näissä suhteissa saattaa silti ilmetä korostunutta auktoriteettiasetelmaa, ja nuorempi sisarus voi ihailla vanhempaa sisarusta ja tämän aikuismaista elämää (Rannikko 2008, 165–166).

Toisaalta suuren ikäeron tapauksissa sisarusten välinen suhde voi jäädä etäiseksi, kun vanhempi sisarus elää elämäänsä enenevässä määrin kodin ulkopuolella (Rannikko 2008, 163–164). Cicirellin (1982, 273) mukaan sisarusten välinen tunneside onkin positiivisempi ikäeron ollessa pieni. Suuri ikäero ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, etteivät sisarukset leikkisi tai viettäisi muuten aikaa yhdessä (Rannikko 2008, 164–165).

Suuren ikäeron sisarussuhteet ovat usein laadultaan prososiaalisia ja positiivisia, kun taas ikäeron ollessa pieni ilmenee sisarusten välillä herkemmin riitoja ja dominointia, joskin dominointi vähenee heidän kasvaessaan (Buhrmester & Furman 1990, 1394–1395). Lisäksi mitä lähempänä sisarukset ovat toisiaan iän ja syntymäjärjestyksen suhteen, sitä vahvemmin he pyrkivät olemaan keskenään erilaisia (ks. Jenkins & Dunn 2009, 85). Joidenkin tutkimusten mukaan pienen ikäeron sisarussuhteissa esiintyy enemmän ambivalenttiutta – sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa ilmenee tällöin vahvasti tunnekirjon ääripäitä (Bryant 1982, 99). Erityisesti perheen esikoiset ovat taipuvaisia dominoimaan sekä opettamaan nuorempia sisaruksiaan ja nimenomaan suuren ikäeron sisarussuhteissa on yleisempää, että vanhempi sisarus opettaa ja huolehtii nuoremmasta (Minnett ym. 1983, 1071; Dunn 1985, 80) Elämäkokemuksensa ansiosta vanhemmat sisarukset näyttäytyvätkin nuoremmille luotettavina auttajina (Rannikko 2008, 43).

Ikäeron ja syntymäjärjestyksen merkityksestä sisarusten väliselle suhteelle on kuitenkin saatu myös vastakkaisia tuloksia; joidenkin tutkimusten mukaan ikäerolla ei ole merkittävää vaikutusta sisarusten väliseen vuorovaikutukseen heidän ollessaan lapsia (esim. Abramovitch, Corter & Lando 1979, 1003). Esimerkiksi Dunn (1985, 74) toteaa, etteivät sisarusten välinen tuki, intiimiys ja läheisyys ole selkeästi yhteydessä syntymäjärjestykseen. Kyseisen kaltaisia tutkimustuloksia on tosin pyritty selittämään esimerkiksi epäjohdonmukaisilla tai muuten toimimattomilla aineistonkeruu- ja tutkimusmetodeilla (ks. Rannikko 2008, 44).

Lapset itse selkeästi pitävät iän ja syntymäjärjestyksen luomaa hierarkiaa merkityksellisenä. Kososen (2001, 154) haastattelemista lapsista yli puolet piti esikoisena olemista parhaana asemana syntymäjärjestyksessä, vaikka vain pieni vähemmistö heistä todellisuudessa oli esikoisia. Keskimmäisen lapsen osa puolestaan oli vähiten suosittu. Lisäksi lapset vaikuttivat olevan hyvin tietoisia asemastaan suhteessa sisaruksiinsa huolimatta ikäeron suuruudesta; jopa aineistossa esiintyneistä kaksosista vanhempi painotti olevansa kaksostaan 10 minuuttia vanhempi. (Kosonen 2001, 154–155.)

3.4 Sukupuoli

Joissain tutkimuksissa on ilmennyt, että sisarusten välinen läheisyys on vahvasti yhteydessä sukupuoleen, siskosparien välisten suhteiden vaikuttaessa yleensä olevan kaikkein läheisimpiä (Adams 1968, Cicirellin 1982, 273, mukaan). Siskosten välinen läheisyys on mahdollisesti yhteydessä siihen, että yhdessä keskusteleminen on keskeinen osa heidän yhteisiä toimiaan, mikä eroaa pojille tyypillisemmästä toiminnallisesta yhteisestä ajanvietosta (Edwards ym. 2006, 62).

Minnettin, Vandellin ja Santrockin (1983, 1071) 7–8-vuotiaita lapsia käsittelevän tutkimuksen perusteella tytöt useammin opettavat ja kehuvat sisaruksiaan, pojat puolestaan toimivat neutraalimmin työskennellen ja leikkien sisarustensa kanssa. Kyseinen tutkimus viittaa myös siihen, että hyökkävyys ja negatiivinen käytös on tyypillisempää samaa sukupuolta olevien sisarusten kesken (Minnett ym. 1983, 1071). Tästä on kuitenkin saatu keskenään ristiriitaisia tuloksia, sillä esimerkiksi Dunnin ja Kendrickin (1982, 158–159) havaintotutkimuksen mukaan samaa sukupuolta olevat sisarukset käyttäytyvät toisiaan kohtaan ystävällisemmin kuin eri sukupuolta olevat, jotka puolestaan ilmaisivat aggressiota huomattavasti useammin.

Abramovitchin, Peplerin ja Corterin (1982, 72) mukaan siskosten väliselle suhteelle on ominaista prososiaalisen käytöksen suurempi osuus suhteessa antagonistiseen, veljesten kohdalla tulokset olivat päinvastaiset. Kyseisessä tutkimuksessa vihamielisyyden kokonaismäärän suhteen ei ilmennyt sukupuolieroja; ainoastaan fyysisen aggressiivisuuden määrässä pojat olivat tyttöjä merkittävästi

edellä. Sen sijaan sanallinen aggressiivisuus ja esineisiin liittyvät kiistat olivat sis- kos- ja veljespareilla yhtä yleisiä. Sisko-veliparien kohdalla ei ollut havaittavissa sukupuolieroja aggressiivisuuden määrässä. Kaiken kaikkiaan kyseinen tutki- mus viittaa siihen, että iästä riippumatta tytöillä on enemmän taipumusta käyt- täytyä prososiaalisesti sisaruksiaan kohtaan kuin pojilla. (Abramovitch ym. 1982, 72–73.)

Sisarusten sukupuolen vaikutuksesta toistensa sukupuolirooleihin – ja sitä kautta kiinnostuksen kohteisiin ja aktiviteetteihin – on saatu monimutkaisia ja osittain ristiriitaisia tuloksia. Vahvimmin sukupuolensa stereotyyppioita näyttäisi- vät vastaavan sellaiset lapset, joilla on samaa sukupuolta edustava vanhempi si- sarus. Tästä huolimatta eräässä tutkimuksessa pojat, joilla oli kaksi isosiskoä, oli- vat vähemmän kiinnostuneita stereotyyppisen tyttömäisistä asioista kuin pojat, joilla oli veljiä. (Dunn 1985, 76–77.) Dunn (1985, 77) huomauttaakin, että lapsen sukupuolen ja hänen sisarustensa sukupuolten perusteella ei ole mahdollista en- nustaa, millainen lapsi tulee luonteeltaan ja käytökseltään olemaan. Bryant (1982, 105) kuitenkin toteaa, että sisaruksen ollessa eri sukupuolta lapselle tarjoutuu mahdollisuus kokea ja omaksua asioita, jotka kulttuurissa yleensä yhdistetään vastakkaiseen sukupuoleen. Esimerkiksi pojalla on kotonaan todennäköisemmin mahdollisuus leikkiä nukeilla, jos hänellä on yksi tai useampi sisko.

3.5 Vanhemmat ja perhesuhteet

Yhteisistä vanhemmista, kodista ja elämäkokemuksista huolimatta samassa perheessä kasvaneet sisarukset eroavat toisistaan esimerkiksi persoonallisuu- tensa, mielenkiinnon kohteidensa ja hyvinvointinsa suhteen (Plomin, Asbury & Dunn 2001, Dunnin 2014, 75, mukaan). Tämä johtunee lasten henkilökohtaisten kokemusten ja tulkintojen erosta; eri lapsilla voi olla samasta tapahtumasta eri- lainen tulkinta ja käsitys. Tulkintaerojen taustalla puolestaan ovat muun muassa erilaiset suhteet eri perheenjäsenten välillä. (Dunn 2014, 75–76.) Krissin, Steelen ja Steelen (2014, 90) tutkimuksen mukaan jaettu ymmärrys maailmasta ja yhtei- sistä kokemuksista – esimerkiksi samanlaatuinen kiintymyssuhde vanhemman

kanssa – on merkittävä sisarussuhteen lämmön ennustaja. Näin ollen negatiivisetkin kokemukset voivat lähentää sisaruksia, jos heillä on tapahtumista yhtenäisen käsitys. Vanhempien ja lasten välisten turvallisten kiintymyssuhteiden todettiin tosin edistävän sisarussuhteen positiivisuutta entisestään. (Kriss ym. 2014, 90.) Sen sijaan vanhempien kohdellessa lapsiaan eri tavoin, esimerkiksi toimimalla puolueellisesti, voi sisarusten välille syntyä kateutta ja kilpailua (Bryant 1982, 96–97).

Tutkimuksissa on löydetty viitteitä siitä, että lapsen ja vanhempien välinen kiintymyssuhde on yhteydessä lapsen ja sisarusten välisiin suhteisiin. Turvallisesti kiintyneiden lasten sisarussuhteet vaikuttaisivat olevan positiivisempia ja prososiaalisempia. (Teti & Ablard 1989, 1526–1527; Volling & Belsky 1992, 1219–1221.) Toisaalta vanhempi-lapsisuhteen ollessa etäinen voivat sisarussuhteet muodostua tuen lähteiksi (esim. Stocker 1994, Dunnin 2014, 76, mukaan). Vanhempien välinen riitaisa suhde puolestaan on yhteydessä heidän lastensa negatiivisiin sisarussuhteisiin (Dunn & Davies 2001, Dunnin 2014, 76, mukaan). Vaikka korrelaatiot ovat selkeästi havaittavissa, eivät niiden vaikutussuunnat kuitenkaan ole selviä (Dunn 2014, 76).

Auktoriteettihierarkiassa vanhemmat menevät vanhempien sisarusten edelle (Rannikko 2008, 166). Toisaalta sisarukset voivat liittoutua keskenään voidakseen tehokkaammin neuvotella vanhempiensa kanssa (Cicirelli 1982, 267). Nämä seikat viittaavat siihen, että perheen keskinäisissä neuvottelu- ja kiistatilanteissa sisaruksen puolta pidetään silloin, kun se on oman edun mukaista; esimerkiksi sisaruksen yrittäessä suostutella vanhempia ostamaan jotakin lelua voi sisaruksen puolelle asettuminen olla luontevaa, sillä uudesta lelusta voi olla iloa kaikille perheen lapsille.

Vanhempien avioerolla tai avoliiton purkautumisella voi olla merkittäviä vaikutuksia sisarusten keskinäisiin suhteisiin (Conger, Stocker & McGuire 2009, 48.). Vaikka sisarukset voivat toisaalta toimia stressaavaa tilannetta helpottavina tukihenkilöinä (Edward 2011, 43–44), voi vanhempien ero myös heikentää sisarussuhteita. Lapset saattavat erotilanteessa esimerkiksi asettua jommankumman vanhemman puolelle, ja eri puolille asettuminen voi etäännyttää sisaruksia toi-

sistaan. Useimmissa tapauksissa vanhempien avioliitto-ongelmat, avioero ja uudelleen avioituminen linkittyvät sisaruskonfliktien lisääntymiseen ja sisarussuhteiden vähäisempään kannustavuuteen. Uusperheen muodostuminen voi osaltaan synnyttää mielipahaa sisarusten välille, sillä sekä materiaalistien asioiden että vanhempien huomion jakaminen voi muodostua haasteelliseksi. Huoltajuusseikoista johtuen sisaruspuolet ja puolisisarukset eivät välttämättä myöskään vietä kovin paljon aikaa keskenään, mikä luonnollisesti asettaa haasteita positiivisen sisarussuhteen syntymiselle. (Conger ym. 2009, 48–49.)

Täyssisarusten, sisaruspuolien ja puolisisarusten välisten suhteiden eroihin liittyen on kuitenkin saatu keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia (ks. Rannikko 2008, 46). Esimerkiksi Hetheringtonin (1999, 187–188) mukaan sisarusten, joilla on yhteistä biologista taustaa, välinen suhde on vahvempi ja positiivisempi. Sen sijaan Deater-Deckard, Dunn ja Lussier (2002, 585) eivät tutkimuksessaan löytäneet mitään tilastollisesti merkittäviä todisteita siitä, että täyssisarusten välinen vuorovaikutus olisi laadultaan positiivisempaa kuin vuorovaikutus muunlaisissa sisarussuhteissa. Tutkimustulosten ristiriitaisuus voi mahdollisesti viitata siihen, ettei täys- ja puolisisarusten sekä sisaruspuolten välisissä suhteissa ole yleistettävissä olevia eroavaisuuksia, ja ettei geneettinen suhde tai sen puute itsessään sinänsä ole yhteydessä sisarussuhteen laatuun.

3.6 Lapsuuden eri vaiheet

Yksittäisessä sisarussuhteessa on sekä positiivisten että negatiivisten ominaisuuksien suhteen jonkin verran jatkuvuutta läpi lapsuuden ja nuoruuden, joskin muutoksetkin ovat mahdollisia. Yleisimpiin sisaruksia etäännyttäviin tekijöihin lukeutuvat keskilapsuudessa ja nuoruudessa muodostuvat intiimit kodin ulkopuoliset ystävyysuhteet. (Dunn 2014, 80.) Toisaalta Tucker, McHale & Crouter (2008, 157) havaitsivat tutkimuksessaan sisarusten viettävän huomattavasti aikaa – keskimäärin kymmenen tuntia viikossa – yhteisten aktiviteettien parissa myös nuoruusiässä. Kyseisen tutkimuksen perusteella nuoruusikäisten sisarusten yhteinen vapaa-ajanvietto sisältää enemmän strukturoimattomia aktiviteetteja, kuten tv:n katselua, kuin esimerkiksi harrastustoimintaa (Tucker ym. 2008, 157).

Varhaiskasvatusiässä sisarusten väliset suhteet ovat intensiivisiä, ja ne sisältävät tyypillisesti niin yhdessä leikkimistä ja molemminpuolista tukemista kuin riitelyä ja kiusaamistakin. Suhteen intiimiyden sekä sisarusten keskinäisten samankaltaisuuksien ansiosta toivottujen tunnetilojen herättäminen sisaruksessa on hyvin nuorellekin lapselle helppoa. Lasten siirtyessä kotoa lapsuuden instituutioihin, päiväkotiin ja kouluun, sekä muodostaessa vertaissuhteita perheen ulkopuolisten lasten kanssa voivat seuraukset sisarussuhteille olla dramaattisia-kin. (Dunn 1985, 25, 43, 48.)

Muutosten vaikutukset ovat tosin ennalta-arvaamattomia, sillä yksittäiset erot yhteisen leikkiajan sekä konfliktien määrän suhteen ovat suuria (Koch 1960, 99–117; Dunn 1985, 43–45). Esimerkiksi koulun aloitus ei siis välttämättä sinänsä vaikuta sisarussuhteen laatuun. On tavallista, että sisarussuhteille tyypilliset konfliktit, kateus, kumppanuus, jakaminen ja ambivalenttius pysyvät ennallaan sisarusten kasvaessa ja tullessa esimurrosikään yhteisten ajanviettopojen muuttumisesta huolimatta. (Dunn 1985, 43, 48.)

Murrosiässä sisarusten välille voi muodostua hyvinkin läheinen suhde, ja iän karttuessa sisarussuhde muodostuu tasa-arvoisemmaksi (Cicirelli 1982, 267; Buhrmester & Furman 1990, 1395). Aikuisuus, omilleen muuttaminen ja työelämä voivat puolestaan johtaa sisarusten etäännyntymiseen toisistaan. Aikuistumisen myötä sisarussuhteen laatu onkin kasvavissa määrin riippuvainen ulkoisista tekijöistä, kuten asuinpaikoista. (Cicirelli 1982, 267–268.) Kaiken kaikkiaan yksittäisen sisarussuhteen luonne on riippuvainen lukuisista eri tekijöistä, eikä lasten kasvaessa tapahtuvaa suhteen kehitystä näytä olevan mahdollista ennakoita.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Vaikka sisarusuhteet ovat yleensä pisimpiä ihmissuhteitamme (Dunn 2014, 69–70) ja sisaruutta ja sisarusuhteita on tutkittu varsin paljon, on lasten omiin näkemyksiin perustuva tutkimustieto melko rajallista sekä tarkkaan rajattua niin aiheiden kuin näkökulmienkin suhteen. Sisarusuhteiden on todettu olevan luonteeltaan intiimejä johtuen osittain sisarusten yhdessä viettämän ajan verrattain suuresta määrästä (Dunn 2014, 69–70; Cicirelli 1982, 268; McHale & Crouter 1996, Dunnin 2014, 70, mukaan), joten koen tarpeelliseksi selvittää, millaisia sisarusten välisen läheisyyden ilmenemismuotoja lapset tuovat esiin. Niinpä ensimmäinen tutkimuskysymykseni on:

1. Miten läheisyys ilmenee sisarusuhteissa?

Sisarusten välisiä konflikteja on tutkittu paljon, ja esimerkiksi kateus ja kilpailu ovat sisarusuhteisiin usein liitettyjä ilmiöitä (ks. Cicirelli 1982, 276; Edwards ym. 2006, 77; Dunn 1985, 70; Kramer & Conger 2009, 6). Tästä johtuen katson oleelliseksi tutkia, millaisia ilmiöitä eri-ikäiset lapset itse liittävät sisaruskonflikteihin. Tämän pohjalta toiseksi tutkimuskysymykseksi muotoutui:

2. Millaiset ilmiöt liittyvät sisarusten välisiin konflikteihin?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksen kohde ja päämäärä ovat keskeisimmät tutkimusotteen määrittäjät (Munter & Siren-Tiusanen 1999, 179). Tutkielmani tavoitteena on selvittää lasten näkemyksiä läheisyydestä ja konflikteista sisarusuhteissa, joten koin luonnolliseksi valita tutkimusotteekseni laadullisen tutkimuksen, jonka keinoin on mahdollista pyrkiä tavoittamaan tutkittavien näkemykset tutkittavasta ilmiöstä (Denzin & Lincoln 2000, Kiviniemen 2018, 73, mukaan). Tutkielmassani on fenomenografian piirteitä, mikä ilmenee pyrkimyksenäni lisätä ymmärrystä siitä, miten lapset käsittävät omat kokemuksensa sisaruudesta, ja miten he kuvaavat kokemuksiaan (Patton 2002, 104–106). Fenomenografisen tutkimuksen keskiössä ovat yksilöiden kuvaukset omista välittömistä subjektiivisista kokemuksistaan (Sonnemann 1954, Pattonin 2002, 104, mukaan), mikä pitää paikkansa myös tämän tutkielman kohdalla. Fenomenografian näkökulmasta tarkasteltuna lasten laadulliset havainnot näyttäytyvät tutkittavaan aiheeseen liittyvänä, kokemukseen pohjautuvana subjektiivisena tietona ja uskomuksina (Kiiveri & Määttä 2013, 115).

Kuvattaessa laadullisen tutkimuksen peruspiirteitä ja ydinajatuksia on tyypillistä verrata sitä määrälliseen tutkimukseen. Eräs keskeisimmistä määrällisen ja laadullisen tutkimuksen välisistä eroista on se, että määrällisen tutkimuksen avulla pyritään selittämään ilmiöitä ja laadullisen tutkimuksen avulla puolestaan ymmärtämään ilmiöitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72–72.) Kyseinen yleistys on sinänsä yhteydessä tutkielmani tarkoitukseen, sillä tavoitteenani on päästä käsiksi lasten näkemyksiin ja saada ymmärrystä siitä, millaisia ilmiöitä lapset liittävät sisaruskonflikteihin, ja miten sisarusten välinen läheisyys ilmenee lasten kertomana. On kuitenkin huomioitava, ettei ymmärryksen saavuttaminen ole yksioikoista tai välttämättä edes mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 76–77). Tähän palaan myöhemmin aineiston keruuta ja tutkielmani luotettavuutta käsittelevissä luvuissa.

Laadullinen tutkimus on luonteeltaan joustavaa. Ensinnäkin on tyypillistä, että tutkija kehittää itse aineistonkeruumenetelmänsä (Munter & Siren-Tiusanen 1999, 180), mikä tutkielmani kohdalla tarkoitti haastattelurungon (Liite 1) laatimista. Tämän lisäksi tutkimus ja tutkimusongelmat usein muotoutuvat ja selkiytyvät vähitellen tutkimuksen edetessä, eikä prosessin vaiheiden lyöminen lukuun aloitusvaiheessa useinkaan ole mielekästä tai toimivaa (Kiviniemi 2018, 73; Munter & Siren-Tiusanen 1999, 180). Omarkin tutkielmani kohdalla tutkimuskysymykset muotoutuivat vielä analyysivaiheessa.

5.2 Lapsuudentutkimuksen vaikutteet tämän tutkielman metodologiassa

Lapsuudentutkimus on monitieteinen tutkimusalue, jonka keskeisimpiä pyrkimyksiä ovat lasten ymmärtäminen toimijoina ja yhteisöjen jäseninä sekä lapsuuden ymmärtäminen yhteiskunnan ja sen osa-alueiden osana (Alanen 2009, 9; Prout & James 1997, 8). Fokuksessa ovat usein lasten oikeudet ja hyvinvointi, ja tavoitteena luoda moninaisempaa kuvaa lapsista ja lapsuuksista (Woodhead 2015). Lapsuudentutkimuksen perusta on käsitys siitä, että lasten sosiaaliset suhteet ja kulttuurit ovat itsessään, erillään aikuisista ja heidän näkemyksistään, tutkimisen arvoisia (Prout & James 1997, 8). Kyseinen käsitys on myös tämän tutkielman perustana, sillä tutkielmani tarkoituksena on tarkastella nimenomaan lasten näkemyksiä heidän keskinäisistä suhteistaan.

Kiinnostus lapsuudentutkimusta kohtaan pohjautuukin kritiikkiin, joka kohdistui tieteissä ja tutkimuksessa perinteisesti esiintyneeseen hyvin kapeaan ja yksipuoliseen kuvaan ”lapsesta” (Woodhead 2015). Niinpä lapsuudentutkimuksen olennaisimpiin periaatteisiin kuuluu se, että tutkijan on kyettävä kuuntelemaan ja kuulemaan lapsia sekä arvostettava heidän kokemustietoaan tietolähteenä. Tähän liittyen lapsuudentutkimuksen kontekstissa puhutaan usein lasten ”äänestä”, jonka tavoittamiseksi on kehitetty uusia tutkimusmetodeita. (Alanen 2009, 20–21.)

Käytännössä lapsuudentutkimus pyrkii pois lasten tutkimisesta (*‘research about children’*) ja kohti lasten kanssa tutkimista (*‘research with children’*) (Uusiautti

& Määttä 2013, 14–15). Tässä suhteessa nimenomaan uudet tutkimusmenetelmät ovat olennaisia; esimerkiksi aikuisten lausuntojen ja havaintojen sekä erilaisten dokumenttien sijaan lapsuudentutkimuksessa pyritään käyttämään tietolähteitä, jotka osallistavat ja voimaannuttavat lapsia ja tuovat heidän äänensä kuuluviin (esim. Barker & Weller 2003, 222). Esimerkiksi tämän tutkielman aineisto on kerätty suoraan lapsilta itseltään heitä haastatteleamalla. Lasten tutkimuksessa saaman vaikutusvallan voidaan katsoa myös vahvistavan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä (Thomas & O’Kane 1998, 336 – 337).

5.3 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseeni osallistui yhteensä 10 lasta kolmesta keskisuomalaisesta perheestä, joista kahdessa oli neljä lasta ja yhdessä kaksi. Haastateltavista neljä oli tyttöjä ja kuusi poikia, ja he olivat iältään 3–15-vuotiaita. Haastattelin lapsia heidän kotonaan.

Etsin haastateltavia sähköpostiviestillä (Liite 2), jonka lähetin useisiin keskisuomalaisiin päiväkoteihin sekä joillekin yhdistyksille ja järjestöille (Jyväskylän Seta ry, Totaaliyhärit ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry) pyytäen heitä välittämään viestiä edelleen perheille. Kriteerini tutkimukseen osallistuville perheille olivat, että perheessä tuli olla vähintään kaksi lasta, jotka pystyvät vastaamaan haastattelukysymyksiin, ja että ainakin yhden näistä lapsista tuli olla varhaiskasvatusikäinen.

Sain vastauksen viestiini viidestä eri perheestä, joista valitsin tutkimukseeni mukaan kolme. Otantani oli siinä mielessä harkinnanvarainen, että tein valintani sen perusteella, että haastateltavia olisi mahdollisimman erilaisista perheistä lapsiluvun sekä lasten ikien ja sukupuolten suhteen. Yksi minuun yhteydessä olleista perheistä ei vastannut haastateltaville asettamiani kriteerejä ja karsiutui tästä syystä pois. Toinen puolestaan karsiutui siitä syystä, että perheen lasten sukupuoli ja ikäryhmä olivat jo hyvin edustettuna tutkittaviksi lupautuneiden joukossa. Harkinnanvaraisen otannan tarkoituksena on identifioida, millaisia yhtäläisyyksiä tutkittavat tuovat esiin eroistaan huolimatta. (Patton 2002, 243;

Tuomi & Sarajärvi 2018, 98–99.) Laadullisessa tutkimuksessa ei ole yleistä sääntöä otannan koosta, vaan se vaihtelee riippuen yksittäisten tutkimusten tavoitteista – tutkimuksen validius ei määräydy otannan koon mukaan, vaan sen perusteella, miten paljon tarkoituksenmukaista informaatiota aineistonkeruu tuottaa. (Patton 2002, 244–245.)

5.4 Aineiston keruu

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska halusin saada tietoa tutkielmani aiheesta suoraan lapsilta itseltään edellä esitettyjen lapsuudentutkimuksen periaatteiden mukaisesti (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 84; ks. esim. Alanen 2009, 20–21). Haastattelu on lasten näkökulmaa tavoiteltaessa yleinen aineistonkeruumenetelmä, sillä lapsen katsotaan olevan oman elämänsä paras asiantuntija (Roos & Rutanen 2014, 28), ja haastattelu onkin vakiintunut lasten kuulemisen keskeiseksi menetelmäksi (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 313). Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu on joustava, mikä osaltaan tekee siitä toimivan tavan hankkia informaatiota lapsilta; haastattelutilanteessa on mahdollista toistaa ja selventää sekä kysymyksiä että vastauksia, minkä ansiosta voidaan välttää mahdollisia väärinkäsityksiä niin tutkijan kuin tutkittavankin osalta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 85).

Haastattelun monista edullisista ominaisuuksista huolimatta etenkin pienten lasten haastattelemisen voi olla haasteellista (Kirmanen 1999, 197). Kysymyksiä herättää toisaalta lapsilta saatavan tiedon luotettavuus, toisaalta aikuisten kyky tulkita lasten antamaa tietoa oikeasta näkökulmasta aikuiskeskeisen tulkitatavan sijaan (ks. Kirmanen 1999, 198). Esimerkiksi hyvin ja lapsia ajatellen suunniteltu haastattelutilanne ja -kysymykset kuitenkin helpottavat niin itse haastattelemista kuin aineiston analysointiakin (Kirmanen 1999, 199). On myös syytä huomioida, ettei tutkielmani tavoitteena ole tuottaa objektiivista, yleistettävissä olevaa informaatiota sisarussuhteista, vaan tarkastella lasten omia tulkintoja ja näkemyksiä heidän jokapäiväisistä kokemuksistaan. Näin ollen huoli lapsilta saadun tiedon luotettavuudesta ei ole keskeinen tutkielmani kontekstissa.

Lasten ilmaisu voi olla yllättävän avointa tai hyvinkin epäselvää, mistä johdun lasten toimiessa informantteina haastattelujen laadussa ja informatiivisuudessa voi ilmetä suuria eroja (Roos & Rutanen 2014, 29, 42). Onkin tärkeää huomioda, että pienten lasten ajattelu on konkreettista, eikä heidän sanavarastonsa ole yhtä laaja kuin aikuisilla (Kirmanen 1999, 199). Sinänsä haastatteluissani käsitellyt aiheet ovat kuitenkin kiinteästi yhteydessä lasten välittömään kokemuk maailmaan, mikä osaltaan helpotti sekä haastattelurungon (Liite 1) suunnittelua että lasten vastaamista – kysymykseni olivat luonnostaan pääosin hyvin konkreettisia. Huomioin nuorimmat haastateltavat laatimalla alle viisivuotiaille erillisen, yksinkertaistetun haastattelurungon yksilöhaastatteluja varten.

Koska lapsia haastateltaessa ei tiukkoja ja joustamattomia suunnitelmia pidä tai edes voi tehdä (Roos & Rutanen 2014, 42), koin puolistrukturoidun haastattelun soveltuvimmaksi tavaksi hankkia informaatiota lapsilta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88; Eskola & Vastamäki 2001, 26). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta valmiiden vastausvaihtoehtojen sijaan he saavat vastata omin sanoin (Eskola & Vastamäki 2001, 26). Tämä oli luonteva ratkaisu myös siksi, koska haastattelukysymykset käsitelivät lasten henkilökohtaisia näkemyksiä ja kokemuksia, joten valmiit vastausvaihtoehdot olisivat rajoittaneet heidän ilmaisuaan huomattavasti. Patton (2002, 20–21) toteaaakin, että avointen vastausten tarkoituksena on mahdollistaa haastateltavien näkemysten ymmärtäminen ilman, että tutkija tekee niistä ennako-oletuksia muodostamalla valmiit vastausvaihtoehdot.

Aloitin haastattelut aina perheen kaikkien lasten ryhmähaastattelulla ja jatkoin sen jälkeen yksilöhaastatteluihin, joiden järjestyksestä haastateltavat saivat itse päättää. Tämän toimintatavan taustalla oli ajatus siitä, että lapsia haastateltaessa pari- ja ryhmähaastattelut lieventävät auktoriteettieroa ja tasapainottavat valtasuhdetta haastattelijan ja haastateltavien välillä (ks. Strandell 2010, 102–103). Lapset saivat ensin kohdata minut ”ylivoimalla” ja totutella mahdollisesti jännittävään haastattelutilanteeseen yhdessä. Pyrin aina haastattelujen alussa huomiomaan lasten tunnetilat – jos haastateltava vaikutti jännittyneeltä, kevensin tilannetta ennen itse haastattelun alkua keskustelemalla esimerkiksi huoneessa ol-

leista leluista. Osa haastateltavista aloitti keskustelemaan haastatteluihin liittyvästä aiheista joko ennen haastattelua tai sen aikana, jolloin kuuntelin heidän asiansa loppuun ja vastasin mahdollisiin kysymyksiin ennen haastatteluun palaamista.

Haastattelupaikan valinta ei ole merkityksetön, neutraali valinta. Esimerkiksi muiden ihmisten läsnäolo, ulkoiset ärsykkeet sekä instituution valtasuhteet voivat vaikuttaa haastateltavan vastauksiin ja yleisesti ottaen haastattelun onnistumiseen (Eskola & Vastamäki 2001, 27–28; Strandell 2010, 100). Päädyin haastattelemaan lapsia heidän kodeissaan useammasta syystä. Ensimmäisen yksittäisten perheiden kaikkien lasten haastattelemisen taustalla oli ajatus, että saisin kerättyä aineistoa samasta kontekstista useista eri näkökulmista. Toiseksi tällä tavoin pääsin haastattelemaan eri ikäisiä lapsia. Tässä valossa kodeissa haastattelemisen oli käytännöllisin ratkaisu. Kolmanneksi toivoin myös, että tuttu ympäristö, jossa lapset yleensä sisarustensa kanssa toimivat, auttaisi heitä vastaamaan haastattelukysymyksiin. Neljäs perusteluni kodeissa haastattelemiselle perustuu valtasuhteisiin. Koti on lapsille tuttu ja turvallinen paikka, jossa minä haastattelijana olin ”vieraalla maalla”. (Eskola & Vastamäki 2001, 28.) Eskolan ja Vastamäen (2001, 28) mukaan haastateltavien kotikentällä toteutettavilla haastatteluilla on tästä syystä suurempi mahdollisuus onnistua. Raittila, Vuorisalo ja Rutanen (2017, 317) puolestaan toteavat, että tuttu ympäristö voi auttaa lasta kertomaan asioista vapautuneesti.

5.5 Aineiston analyysi

Analysoin tutkimusaineistoni käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää. Sisällönanalyysi on hyvin monenlaisen, myös täysin strukturoimattoman aineiston analysoimiseen soveltuva menetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Sen avulla on tarkoitus saada aikaan tiivis ja loogisesti järjestelty, joskin keskenäinen kuvaus aineiston sisällöistä johtopäätösten tekemistä varten (Grönfors & Vilka 2011, Tuomen & Sarajärven 2018, 117, mukaan; Tuomi & Sarajärvi 2018,

117). Toisin sanoen sisällönanalyysi itsessään ei tuota tutkimustuloksia, vaan niiden saaminen vaatii tutkijan kykyä tehdä mielekkäitä johtopäätöksiä analyysinsa pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117).

Aineistolähtöisen analyysin ydinajatus puolestaan on, etteivät analyysiyksiköt – tämän tutkielman tapauksessa ajatuskokonaisuudet – ole ennalta päätettyjä, vaan ne valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti, eikä aiemman ilmiötä koskevan informaation kuulu vaikuttaa analyysiprosessiin. On tosin huomioitava, että ajatus objektiivisiin tulkintoihin perustuvasta ”puhtaasta” aineistolähtöisestä analyysistä on vain ideaali, sillä esimerkiksi tutkijan käyttämät käsitteet ja menetelmät vaikuttavat väistämättä tutkimuksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109.)

Noudatin aineistoni analysoimisessa Milesin ja Hubermanin (1994) laadullisen tutkimuksen kolmivaiheista analyysimallia, jonka vaiheet ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely sekä ala-, ylä-, pää- ja yhdistävien kategorioiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114). Mallin ensimmäisessä vaiheessa aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta relevantti sisältö (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114); käytännössä toteutin tämän siten, että alleviivasin tutkimuskysymyksiini vastaavat kohdat litteroiduista haastatteluista. Tämän jälkeen pelkistin erottamani ilmaisut mahdollisimman yksinkertaiseen muotoon kuitenkin otteiden sisältöä muuttamatta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 114). Analyysimallin kolmannessa vaiheessa samaa asiaa kuvaavia pelkistettyjä ilmauksia aletaan yhdistää kategorioksi eli luokiksi, jonka jälkeen muodostetuille luokille annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114). Etenin yksi tutkimuskysymys kerrallaan muodostaen keskenään saman tasoisia luokkia. Luokittelu on laadullisen sisällönanalyysiprosessin kriittisin vaihe, sillä se perustuu pitkälti tutkijan omaan tulkintaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114).

Ensimmäisen luokitteluvaiheen jälkeen molempiin tutkimuskysymyksiin vastaavia luokkia oli kuusi. Jatkoin luokittelua edelleen yhdistämällä kunkin tutkimuskysymyksen kohdalla samansisältöiset alaluokat toisiinsa muodostaen näin pääluokkia, joskaan kaikki luokat eivät olleet yhdistettävissä toisiin, jolloin nostin yksittäiset alaluokat omiksi pääluokikseen (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 114). Vielä analyysin suorittuani muutin tutkimuskysymyksen 2 muodosta

”Millaisia negatiivisia ilmiöitä lapset liittävät sisarussuhteisiinsa?” hieman spesifimpään, lopulliseen muotoon ”Millaisia ilmiöitä lapset liittävät sisarusten väliin konflikteihin?”. Kyseisen muutoksen seurauksena järjestelin vielä toiseen tutkimuskysymykseen vastaavia luokkia loogisempaan järjestykseen ja nimesin osan luokista uudelleen siten, että nimet kuvasivat sisältöä paremmin uuden kysymyksenasettelun valossa.

5.6 Luotettavuus

Laadullista tutkimusta tehtäessä tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja itse analyysiprosessi eivät ole yhtä selkeästi erotettavissa kuin määrällisessä tutkimuksessa, vaan tutkijan on koko tutkimusprosessin ajan pohdittava tekemiään ratkaisuja (Eskola & Suoranta 2014, 209). Vaikka tutkijan objektiivisuus on yksi tutkimuksen teon perusoletuksista, on se sinänsä etenkin laadullisessa tutkimuksessa saavuttamaton ideaali. Taustalla vaikuttavat aina tutkijan ennako-oletukset ja aiemmat kokemukset, ja tutkija tekee haluamattaankin havaintoja tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Eskola & Suoranta 2014, 211; Hakala 2001, 20–21.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on keskeinen tutkimusväline, mikä tulee ottaa huomioon tutkimusprosessin luotettavuutta tarkasteltaessa (Eskola & Suoranta 2014, 211).

Tutkielmaani tehdessäni olen pyrkinyt tiedostamaan omat näkemykseni ja ennako-oletukseni ja välttämään haastateltavien antamien tietojen suodattamista oman kehitykseni läpi minimoidakseni näkemysteni mahdolliset vaikutukset aineistosta tekemiini tulkintoihin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 160). Tämä on osoittautunut sekä haasteelliseksi että hyvin tärkeäksi johtuen siitä, miten läheinen tutkielmani aihe minulle on. Omien näkemysten ja kokemusten suodattaminen pois on ollut tarpeellista tutkielman teon kaikissa vaiheissa lähtien teoreettisen viitekehyksen kirjoittamisesta ja korostuen haastattelujen suunnittelun ja toteutuksen sekä analyysin ja johtopäätösten teon aikana.

Aineistoni oli kooltaan pieni, sillä se muodostui neljästätoista haastattelusta, joihin osallistui yhteensä kymmenen lasta kolmesta eri perheestä. Koska tutkielmani tavoitteena ei ole tuottaa objektiivista tai yleistettävissä olevaa tietoa,

vaan luoda kuvaa lasten näkemyksistä sisarussuhteisiin liittyen, otannan pieni koko ei sinänsä ole ongelma tutkimuksen luotettavuuden kannalta (ks. Eskola & Suoranta 2014, 216). Lisäksi on oleellista huomioida, ettei ydinperheiden lapsista koostuva otantani kuvasta perherakenteiden muutosta (ks. Hindle & Sherwin-White 2014, 2).

Tutkielmani luotettavuutta pohdittaessa eräs keskeisimmistä huomioista on se, että aineistonani toimi lasten haastattelut. Haastatteluissa on kaikista varotoimista huolimatta mahdollista, että väärinymmärryksiä tapahtuu tai jokin vastaus jää haastattelijalle epäselväksi, mikä korostuu nimenomaan lapsia haastateltaessa (ks. Kirmanen 1999, 200). Lapsi voi ymmärtää kysymyksen eri tavalla kuin haastattelija on sen tarkoittanut, mikä puolestaan voi johtaa tutkimustulosten vääristymiseen (Kirmanen 1999, 200). Kuten jo aineiston keruu -luvussa totesin, pyrin välttämään väärinymmärryksiä kiinnittämällä erityistä huomiota haastattelurungon huolelliseen suunnitteluun. Tutkielmani aihe on jo itsessään hyvin konkreettinen ja lähellä lasten kokemusmaailmaa, joten itse sisällön konkretisoimisen sijaan keskityin sanavalintojen ja lauserakenteiden kautta selkeiden kysymysten luomiseen.

Yksi haastattelun eduista aineistonkeruumenetelmänä on se, että kumpikin osapuoli voi tarvittaessa oikaista väärinkäsityksiä sekä selventää kysymyksiä ja vastauksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Jos haastateltavan vastaus oli epäselvä tai ymmärrettävissä useammalla eri tavalla, kysyin aina tarkentavia kysymyksiä. Tästä huolimatta parissa tapauksessa jäi lopulta epäselväksi, mitä haastateltava vastauksellaan tarkoitti, joten jätin nämä vastaukset analyysin ulkopuolelle. Toisaalta etenkin juuri tarkentavat kysymykset voivat herkästi olla johdattelevia ja ohjata haastateltavia vastaamaan haastattelijan toivomalla tai olettamalla tavalla. Johtuen siitä, että lasten ja nuorten kanssa toimiessani minulle on luonnollista omaksua kasvattajan ja opettajan vuorovaikutustyyli, jouduin kiinnittämään paljon huomiota siihen, etten auttanut ja johdatellut haastateltavia heidän mieltiesissään vastauksia kysymyksiini (ks. Strandell 2010, 101). Esimerkistä 1 on havaittavissa yksi tilanne, jossa jatkokysymykseni on selkeästi johdatteleva.

Esimerkki 1

ES: Mikä niissä [sisaruksissa] on kivaa?

[tauko]

ES: Onks niitten kans kiva leikkiä?

poika, 3 vuotta: [nyökkää]

Kyseisen kaltaisten tapausten kohdalla suhtauduin hyvin kriittisesti siihen, miten luotettavia haastateltavien vastaukset olivat. Ryhmähaastatteluisissa sisarukset välillä vastasivat toistensa puolesta, ja näihin vastauksiin kohdistin myös erityistä kriittisyyttä analyysia toteuttaessani. Kaiken kaikkiaan olen jättänyt analysoimatta sellaiset vastaukset, joiden tarkoituksesta ja sisällöstä en ole ollut varma.

5.7 Eettiset ratkaisut

Tätä tutkielmaa tehdessäni olen pyrkinyt kaikin tavoin noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä, jotka vahvistavat sekä tutkimuksen uskottavuutta että eettisyyttä. Näihin käytäntöihin lukeutuvat muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa, niin tulosten tallentamisessa ja esittämisessä kuin tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa. Pyrin huolellisuuteen ja eettisyyteen jo tutkimukseni suunnitteluvaiheessa, ja kohdistin erityistä tarkkuutta aineistonkeruuvaiheeseen sekä haastateltavien ja heidän yksityisyytensä kunnioittamiseen. (ks. TENK 2013, 6.) Olen raportoinut avoimesti ja yksityiskohdaisesti tutkimusprosessin kulusta ja tuloksista sekä huomioinut muiden tutkijoiden työn käyttämällä asiaankuuluvia lähdeviittauksia ja -merkintöjä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 150–151; TENK 2013, 6).

Kun tutkimuksen kohteena on ihmisiä, yksi keskeisimmistä tutkimusetiikkaan liittyvistä toimista on se, että tutkittaville kerrotaan avoimesti tutkimuksen kulusta ja tarkoituksesta, ja että he tämän tiedon saatuaan vapaaehtoisesti suostuvat osallistumaan tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156; Roos & Rutanen 2014, 33). Informoinkin sekä minua tutkittavien etsinnässä avustaneita organisaatioita ja järjestöjä että vanhempia ja lapsia tutkimukseni menetelmistä ja tavoitteista ennen kuin pyysin heidän suostumustaan lähteä mukaan tutkimukseeni. Pyysin tutkimusluvan konkretisoimiseksi haastattelujen alussa lapsilta kir-

jallisen tutkimusluvan, vaikei tutkijoita siihen velvoitetakaan. Otin haastateltaviksi vain sellaisia lapsia, joilta sain sekä henkilökohtaisen että vanhempien antaman tutkimusluvan. Kun suostumus on saatu sekä lapselta että tämän vanhemmilta, välttään pohtimasta sitä, kenellä todellisuudessa on valta myöntää tutkimuslupa, ja minkä ikäisenä lapset ovat kompetentteja antamaan suostumuksensa (ks. Strandell 2010, 96). Vaikka pienet lapset eivät vielä hahmottaisikaan, mitä tutkimukseen osallistuminen kokonaisuudessaan merkitsee, on tutkijan silti saatava heiltä lupa olla läsnä ja esittää kysymyksiä (Strandell 2010, 96).

Koska tutkittavilla täytyy myös olla mahdollisuus jättäytyä pois tutkimusprosessista milloin tahansa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 156), kerroin lapsille ennen haastatteluja, että he voivat halutessaan olla vastaamatta johonkin yksittäiseen kysymykseen tai jättää haastattelun kokonaan kesken. Pienten lasten tapauksessa on lisäksi tärkeää kysyä lupaa toistuvasti, aina uuden konkreettisen tilanteen alussa. Osa suostumuksen lunastamista ovat myös lasten kysymyksiin vastaaminen ja ei-verbaalisten viestien tulkitseminen. (Strandell 2010, 97.) Koin vapaaehtoisuuden painottamisen erityisen tärkeäksi, sillä lapset voivat tuntea tarvetta miellyttää aikuisia tai toimia aikuisten toivomalla tavalla (Ruoppila 1999, 39), minkä seurauksena he voivat mahdollisesti tuntea painetta osallistua tutkimukseen vasten tahtoaan. Lisäksi aikuiset ovat valta-asemassa suhteessa lapsiin (Ruoppila 1999, 27–28), mikä jo itsessään voi luoda lapsille tunteen osallistumisen pakollisuudesta.

Tutkittaessa ihmisiä heidän kodeissaan on eettisestä näkökulmasta etuna se, että tutkija on tutkittavien hallitsemalla kentällä, jossa tutkittavat ovat auktoriteettiasemassa (Eskola & Vastamäki 2001, 28). Esimerkiksi päiväkotiin tai kouluun verrattuna kotona tutkimuksen vapaaehtoisuus voi olla lapsille helpompi ymmärtää, kun tutkimukseen osallistuminen ei ”sekoitu” tavalliseen koulu- tai päiväkotitoimintaan. Instituutioissa tutkija saattaa näyttäytyä lapsille vain uutena aikuisena, jolla on sama auktoriteettiasema kuin opettajilla, ja jonka pyyntöjä näin ollen on toteltava. (Strandell 2010, 100.)

Tutkijan tehtävänä on huolehtia, ettei tutkimus vaaranna osallistujien oikeuksia ja hyvinvointia, ja etteivät tutkimuksessa ilmenneet luottamukselliset tiedot leviä ulkopuolisille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 156). Lapsia tutkittaessa on

tärkeää pohtia, miten tutkimusprosessi mahdollisesti vaikuttaa tutkittaviin, ja voiko siitä olla haittaa lasten kehitykselle (Ruoppila 1999, 29). Edellä avaamieni eettisten seikkojen valossa en ole nähnyt syitä epäillä, että tutkimukseeni osallistuminen olisi ollut uhka tutkittavien kehitykselle tai hyvinvoinnille.

Tutkimukseeni osallistujien oikeuksiin liittyy keskeisesti Suomen ratifioima Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus (1989), jonka 16. artikla erikseen velvoittaa sopimusmaat takaamaan lapsille oikeuden yksityisyyteen. Tästä johtuen pyrin, kuten jo edellä mainitsin, tekemään haastateltaville selväksi, että heidän osallistumisensa tutkimukseeni perustui täysin vapaaehtoisuuteen (ks. Ruoppila 1999, 38). Haastateltavien yksityisyyden ja anonymiteetin suojelemiseksi säilytin haastatteluäänitteet ja litteroidun aineiston koodi- ja salasanasuojatuilla laitteilla, enkä luovuttanut niitä kenenkään ulkopuolisen haltuun tai nähtäväksi. Lisäksi en tutkielmassani mainitse lasten nimiä tai muita seikkoja, joiden perusteella he olisivat suoraan tunnistettavissa. Tutkielmani valmistuttua kaikki aineisto hävitetään.

Yksityisyyden ja vapaaehtoisuuden lisäksi tutkijan on kunnioitettava tutkittavien intimitteettiä (Ruoppila 1999, 26). Koin tämän huomion erityisen keskeiseksi tutkielmani aiheen vuoksi, sillä perhesuhteisiin liittyvät seikat voivat olla hyvin arkaluonteisia. Hyvin henkilökohtaisia aiheita tutkittaessa on olennaista muotoilla haastattelukysymykset huolella siten, etteivät ne ole esimerkiksi loukkaavia tai liian tungettelevia (ks. Ruoppila 1999, 39–40).

6 TULOKSET

6.1 Läheisyyden ilmeneminen sisarussuhteissa

Analysoidessani aineistoa ensimmäisen tutkimuskysymykseni ”Miten läheisyys ilmenee sisarussuhteissa?” kohdalla muodostin kaksi pääluokkaa, *yhdessäolon ja sisarussuhteiden erityislaatuisuuden*. Yhdessäolo jakautuu kolmeen alaluokkaan, jotka ovat *seuranpito, yhteiset aktiviteetit ja kiinnostuksen kohteet* sekä *fyysinen läheisyys*. Sisarussuhteiden erityislaatuisuus -pääluokan alle puolestaan asettuvat alaluokat *eroavaisuus kaverisuhteista, auttaminen ja huolenpito* sekä *vastuiden jakaminen*.

Lähes kaikki haastateltavat näkivät yhdessäolon sisarussuhteiden merkityksellisimpänä aspektina ja läheisyyden ilmenemismuotona. Kuten esimerkiksi 2 käy ilmi, eräs haastateltava piti nimenomaan yhdessäolon määrää läheisyyttä määrittävänä tekijänä.

Esimerkki 2

ES: Öö, no, onks joku sisaruksista siulle läheisempi ku muut?

tyttö, 15 vuotta: Noo, emmä tiää, varmaan [sisarus] ku se on niinku nuorin ja sitte ku, [kaksi muuta sisarusta] on niinku kaksosia ni ne on niinku ollu yhdessä koko ajan ni me ollaan yksin.

ES: [--] Miten se ilmenee että te ootte läheisempiä?

tyttö, 15 vuotta: No me tehään kaikkee paljon enemmän niinku yhdessä ja sitte, emmä tiää.

Haastateltavieni vastaukset osoittivat, ettei sisarusten yhdessäolo sisältänyt ainoastaan aktiivista toimintaa, vaan toisinaan se oli nimenomaan juuri yhtäaikaista olemista samassa tilassa ja kodissa. Esimerkeistä 3 ja 4 on nähtävissä, että lapset perustelivat sisarusten läsnä- ja olemassaolon tärkeyttä sillä, että sisarukset pitävät heille seuraa arjen keskellä:

Esimerkki 3

ES: Joo. No, miksi ne [sisarukset] on sinulle tärkeitä?

poika, 12 vuotta: No ei tuu tylsää... [--] Ne on muuten vaan seuraks.

Esimerkki 4

ES: Mikä siinä on kivaa ku on siskoja ja veljiä? [--]

tyttö, 15 vuotta: [--] Ei periaattees koskaa tarttee olla yksin.

Yhteensä seitsemän lasta esitti samankaltaisia näkemyksiä viitaten siihen, että sisarusten ansiosta heillä on aina seuraa, eikä koskaan ole tylsää.

Yhteiset aktiviteetit ja kiinnostuksen kohteet ovat konkreettisempi yhdessäolon ja läheisyyden muoto, joka kosketti kaikkia haastattelemani lapsia. Sisarusten kanssa jaetut leikit, harrastukset ja muu toiminta olivat aiheita, joita moni haastateltavista innostui kuvailemaan, mikä on havaittavissa esimerkiksi 5 ja 6.

Esimerkki 5

ES: Minkälaisia leikkejä te leikitte [sisarusten] kaa?

[-]

tyttö, 4 vuotta: Ainaki [sisarukset] leikkii mun kaans nii pelottavia leikkejä, semmosii missä [veli] on hirviö ja [veli] on pelottava, ni, koululainen ja me ollaan tyttöjä, ja sitte kaikkee.

Esimerkki 6

ES: Osaatko sanoo jonku esimerkileikin mistä työ [veljen] kaa molemmat tykkäätte?

tyttö, 12 vuotta: Öö, emmä tiä mut yleensä meiän serkkujen kanssa leikitään kaikkee semmosta et [veli] on joku jutska ja [naurahtaa], tyyppi, joka jahtaa meitä ja sitte, kaikkee semmosia taisteluleikkejä.

Vaikka nuorempien lasten sisarusten yhteisiin leikkeihin liittyvät vastaukset olivat tarkempia ja monipuolisempia, kertoi jokainen haastateltava leikkivänsä sisarustensa kanssa. Kaiken kaikkiaan lapset kertoivat tekevänsä hyvin monenlaisia asioita yhdessä sisarustensa kanssa. Leikkien lisäksi haastatteluissa mainittuja, sisarusten yhteisiä aktiviteetteja ja kiinnostuksen kohteita olivat liikunta eri muodoissaan, lauta- ja konsolipelien pelaaminen, tv:n katselu, ulkoilu sekä urheiluharrastukset.

Fyysinen läheisyys oli hyvin vahvasti esillä yhden perheen lasten vastauksissa. He palasivat aiheeseen useampaan otteeseen haastattelujen aikana; yksinäistä maininnoista on esitetty esimerkissä 7.

Esimerkki 7

ES: Mikä teistä on parasta siinä et on siskoja ja veljiä?

poika, 5 vuotta: Haliminen! [-] Tai ainaki musta.

tyttö, 7 vuotta: Tai se että ku saa nukkuu aina viikonloppusin yhdessä.

poika, 5 vuotta: Sillon mennään äitin ja isän sänkyyn.

tyttö, 7 vuotta: Ja höpötellään, mutta ei me siellä koko yötä nukuta.

Kyseiset lapset olivat haastateltavistani ainoat, jotka millään tapaa viittasivat sisarusten välisiin hellydenosoituksiin. Myöskään suoria mainintoja juttelemisestä sisarusten kanssa ei esiintynyt muiden lasten haastatteluissa.

Sisarussuhteiden erityislaatuisuuden ensimmäiseen alaluokkaan, eroavaisuuteen kaverisuhteista, lukeutuvat sellaiset seikat, jotka erottavat sisarussuhteet lasten muista vertaissuhteista ilmentäen näin läheisyyttä. Tyypillisin lasten kuvaama ero oli se, että sisarusten kanssa leikitään eri leikkejä ja tehdään muutenkin erilaisia asioita kuin kavereiden kanssa, kuten eräs haastateltava kertoo esimerkissä 8.

Esimerkki 8

ES: Osaatteko sanoa miten veljien kans leikkiminen eroaa kavereitten kans leikkimisestä?

[--]

poika, 3 vuotta: Kiipeilee puissa.

ES: [Sisarusten] kaa kiipeilet puissa, niinkö?

poika, 3 vuotta: Nii.

Esimerkki 9

ES: Mm, no entäs miten siskojen ja veljien kanssa oleminen tai leikkiminen eroaa kavereitten kanssa olemisesta?

tyttö, 12 vuotta: Öö, no, sillee, siskojen ja veljien kans voi tehä kaikkee vähän niinku hullumpaa periaatteessa.

[--]

poika, 12 vuotta: Ja sit voi niinku, emmä tiä, olla semmonen vähän niinku avoimempi ja vähän kiusataki niitä.

Esimerkissä 9 kaksi haastateltavista avaa sisarus- ja kaverisuhteiden eroja sekä aktiviteettien että suhteen ilmapiirin kannalta. Kaksi haastateltavaa perusteli erilaisten leikkien leikkimistä sillä, että heidän sisaruksensa on eri sukupuolta:

Esimerkki 10

ES: Osaatteko sanoa [--] et millä tavalla siskon ja veljen kans leikkiminen eroaa siitä ku leikkii vaikka kavereitten kanssa? Onks siinä jotai eroa?

[--]

tyttö, 7 vuotta: Se että sillo, jos mä leikin veljen kanssa mä leikin pojan kanssa, muuten mä aina leikkisin tytön kanssa.

[--]

poika, 5 vuotta: Kavereitten kans mä leikin aina jotai muuta.

[--]

tyttö, 7 vuotta: Taistelujuttuja. Kaikki pojat halua aina leikkii taistelujuttuja.

poika, 5 vuotta: Vaikka yleensä mä haluan leikkii [siskon] kaa vauvaa. [--] Ku mulla on pelkkii kavereita jotka halua leikkii pelkkää taistelujuttuu.

Erilaisten ajanviettopojen lisäksi eräs lapsi kertoi riitelevänsä sisarustensa kanssa vähemmän kuin kavereidensa kanssa. Toisaalta kaksi haastateltavaa, joista toisen kommentti on esitetty esimerkissä 9, kertoi voivansa riidellä nimenomaan sisarustensa kanssa.

Auttaminen ja huolenpito eivät sinänsä itsessään ole eksklusiivisesti sisarusuhteisiin liittyvä ilmiö, mutta sijoitin ne sisarusuhteiden erityislaatuisuuden alaluokaksi johtuen konteksteista, joissa lapset kertoivat sisarusten avun olevan tärkeää. Suurin osa lasten antamista esimerkeistä liittyi ”lasten maailmaan”, esimerkiksi läksyihin sekä yhteisiin leikkeihin ja aktiviteetteihin, kuten esimerkissä 11.

Esimerkki 11

poika, 12 vuotta: Öö, no me ainaki autetaan usein silleen et me näytetään ihan esimerkillä, miten sitä pelataan. [--] Peliä.

Näissä tilanteissa sisarus on oletettavasti helpoiten saavutettavissa oleva auttaja, joka suhteen läheisyyden ansiosta on myös luotettava. Lisäksi sisarusten kerrottiin auttavan myös esimerkiksi imuroinnissa ja ruuanlaitossa. Eräällä haastateltavalla puolestaan on tapana pyytää sisarusten apua osto- ja pukeutumispäätösten tekemisessä:

Esimerkki 12

tyttö, 12 vuotta: [--] Mä joskus kysyn mun [sisarukselta] tai mun [sisarukselta] että näyttääks joku vaate niinku kivalta, että kannattaisko mun vaikka ostaa se, tai kannattaisko mun pistää se päälle tai sitte että näyttääks joku asia niinku tyhmältä [--].

Huolenpito sen sijaan oli kahden isomman perheen esikoisten esiin tuoma ilmiö, jonka yhdistin auttamiseen toimintojen limittäisyyden vuoksi. Sisaruksista huolehtiminen ilmenee varsinaisen hoivaamisen lisäksi vanhempien sisarusten päätöksenteon ja harkinnan kautta:

Esimerkki 13

tyttö, 15 vuotta: [--] Mä joudun miettimään niinku periaatteessa niittenki, jos mä oon vaikka lähössä johonki ja ne on vaikka, [nuoremmat sisarukset], on täällä kotona ja sit mun pitää silleen että pärjääköhän ne täällä ilman mua.

Lasten auttamista ja huolenpitoa kuvaavista vastauksista välittyikin tietynlainen vastuullisuus ja välittäminen sisaruksia kohtaan.

Vastuiden jakaminen oli erityisen tärkeää kolmelle haastateltavalle. Samassa taloudessa asuminen vähentää yksittäisen lapsen kotityövelvollisuuksia, kuten yksi tutkittavista toteaa esimerkissä 14.

Esimerkki 14

ES: [--] No, mikä teistä on parasta siinä et on siskoja ja veljiä?
tyttö, 15 vuotta: Ei tarttee tehdä kaikkia kotihommia yksin.

Kaikissa kolmessa tapauksessa mainitun kaltainen vastaus kyseiseen kysymykseen tuli lapsilta hyvin suoraan, eikä kaivannut miettimisaikaa.

6.2 Lasten sisaruskonflikteihin liittämät ilmiöt

Toisen, lasten sisaruskonflikteihin liittämiä ilmiöitä käsittelevän tutkimuskysymyksen analyysi tuotti kolme pääluokkaa, joille annoin nimet *epätasa-arvo*, *jakaminen* ja *yhteinen tekeminen*. Jakamisen alaluokkia ovat *tila*, *resurssit*, *vastuut* ja *huomio*, yhteiset aktiviteetit puolestaan jakautuu alaluokkiin *leikit* sekä *aiheettomat konfliktit*. Epätasa-arvo on itsenäinen pääluokka, jolla ei ole alaluokkia.

Sisarusten välistä epätasa-arvoa kuvailtiin haastatteluissa kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin vanhemmat sisarukset ovat iän ja syntymäjärjestyksen perusteella auktoriteettiasemassa nuorempiin nähden, mistä seuraa konflikteja:

Esimerkki 15

ES: Riiteletkö [nuorin sisarus] ikinä [vanhempien sisarusten] kaa?

[--]

tyttö, 12 vuotta: Kyllä se välillä aina riitelee esim. jostain, ku se...

tyttö, 15 vuotta: Vähän kiukuttelee.

tyttö, 12 vuotta: Nii. Jos se ei halua vaikka pistää jotai vaatteita päälle tai jotai.

tyttö, 15 vuotta: Tai ei halua lähtee just tai ei halua mennä jonneki.

Esimerkistä 15 on havaittavissa, että vanhemmat sisarukset pyrkivät tai joutuvat huolehtimaan nuorempien perushoidosta, tässä tapauksessa esimerkiksi pukeutumisesta. Riitoja syntyy, kun vanhemmat sisarukset auktoriteettiasemansa turvin kehottavat tai määräävät vastustelevat nuoremmat sisarukset toimimaan halumallaan tavalla näissä huolenpitotilanteissa.

Toisaalta yksi haastateltava koki olevansa epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa nuorempiin sisaruksiinsa, koska katsoi nuorempien saavan perheen vanhemmilta enemmän "armon" konfliktitilanteiden selvittelyssä. Sisarusten välillä vallitsevasta, ikäeroon ja syntymäjärjestykseen perustuvasta epätasa-arvosta voi siis tilanteesta riippuen olla etua niin nuoremmille kuin vanhemmillekin sisaruksille, tai ei välttämättä kenellekään, mikä näyttäisi olevan totta esimerkin 15 kohdalla.

Jakaminen oli yleisesti ottaen erityisesti vanhimpien haastateltavien mielestä negatiivinen sisaruuteen liittyvä ilmiö ja keskeisesti yhteydessä konflikteihin. Tilan jakamisen sisarusten kanssa kokivat ärsyttäväksi vanhimmat viisi haastateltavaa. Tässä kontekstissa tilalla ei tarkoiteta ainoastaan fyysistä tilaa,

sillä kuten esimerkeistä 16 ja 17 käy ilmi, useampi lapsi kertoi kaipaavansa ”rauhaa”, joka on käsitteenä abstraktimpi.

Esimerkki 16

ES: Joo. Mikäs siinä on ikävää ku on [sisaruksia]? Onks siinä mitään ikävää?

poika, 12 vuotta: No osittai justii ei oo omaa rauhaa ja sitte jos haluaa mennä itte vaikka kaverin kaa huvipuistoon ni sitte heti kolme seuraamassa sua.

Esimerkki 17

ES: [--] Mikä siinä on ärsyttävää ku on [sisaruksia]?

poika, 9 vuotta: No jos haluaa olla vaikka joskus rauhassa.

Vastausten taustalla oli kaikissa tapauksissa vanhempien sisarusten halu viettää toisinaan aikaa esimerkiksi kavereidensa kanssa ilman nuorempia sisaruksia. Lasten toive rauhasta on sinänsä mielenkiintoinen, ettei se ole suoraan yhteydessä sisarusten fyysiseen poissaoloon; sisarukset voivat olla yhtä aikaa samassa tilassa, mutta jättää toisensa rauhaan esimerkiksi välttämällä vuorovaikutusta toistensa kanssa. Konkreettisempaa negatiivissävytteistä tilan jakamista edustaa se, että kahdella haastateltavista oli yhteinen huone, minkä molemmat katsoivat aiheuttavan konflikteja heidän välilleen.

Resurssien jakamisella tarkoitan tutkielmani kontekstissa hyvin monipuolisten, sekä olemassa olevien että potentiaalisten resurssien jakamista. Lapset pitivät ärsyttävänä ja mahdollisena konfliktien aiheena niin perheen tai sisarusten yhteisten kuin myös heille henkilökohtaisesti kuuluvien tavaroiden jakamista. Tätä kuvastavat esimerkit 18 ja 19.

Esimerkki 18

ES: Mistä ne riidat johtuu?

poika, 12 vuotta: No usein että toinen haluaa tehdä toista hommaa ja toinen toista.

poika, 9 vuotta: Samalla jutulla. [--] Usein tulee just et kiistellään kanavasta.

Esimerkki 19

ES: [--] No, mitkä asiat niissä [sisaruksissa] ärsyttää tai suututtaa tai harmittaa?

poika, 12 vuotta: Nooo, joskus ne käyttää mun tavaroita ja. [--] Esim. mun pleikkaa toi [sisarus] käyttää aika usein.

Kolme tutkittavista ilmaisi tietoisuutensa siitä, että perheen lapsiluvun ollessa pienempi vanhemmilla olisi käytettävissä enemmän rahallisia resursseja yksittäistä lasta kohden. Vaikkei kukaan kyseisistä haastateltavista toivonut omaa-

vansa vähemmän tai ei lainkaan sisaruksia, he kuitenkin pitivät suurempaa lapsikohtaista resurssiosuutta ainoana lapsena olemisen merkittävimpänä positiivisena puolena:

Esimerkki 20

ES: Mikä siinä ois, vois olla kivaa jos ois ainut lapsi?

poika, 12 vuotta: No vois ehkä tehdä enemmän juttuja. Ja sitte ois ehkä enemmän rahaaki, vois käydä enemmän jossai justii Superparkeissa ja semmosissa.

Esimerkkivastauksesta poiketen muut samaan asiaan viitanneet lapset olivat epäspesifimpiä ja vastasivat, että jos sisaruksia olisi vähemmän tai ei lainkaan, he itse voisivat saada ”enemmän kaikkee”.

Kuten kahden edellisen jakamisen alaluokan kohdalla, myös vastuiden jakamiseen liittyvät vastaukset tulivat vanhemmilta lapsilta. Vaikka ensimmäisen tutkimuskysymyksen perusteella kotityövastuiden jakaminen on yksi sisarusten välisen läheisyyden ilmenemismuodoista, johon sen maininneet haastateltavat suhtautuivat erittäin positiivisesti, se oli yhdessä perheessä myös yleisin konfliktien aihe. Yksi tutkittavista kuvailee tätä esimerkissä 21.

Esimerkki 21

tyttö, 12 vuotta: Tosi usein on semmosia, [--] että jos pitää sillee... vanhempi sanoo et pitää tyhjentää tiskikone vaikka, ja sitte ”mää tyhjensin tänään vaikka kuinka monta kertaa ja tällä viikolla” ja toinen sanoo ”no mää tyhjensin eilen”, nii semmosii.

Voitaneen tulkita, että kotitöiden jakaminen tasapuolisesti sisarusten kesken on lasten mielestä oleellisen tärkeää, ja oman työmäärän ei haluta kasvavan liian suureksi tai suuremmaksi kuin sisaruksilla. Tasa-arvon toteutumista puolustetaan tarvittaessa konfliktien kautta.

Huomion jakaminen eroaa muista jakamisen alaluokista siinä suhteessa, ettei tässä tapauksessa ole kyse jonkin asian jakamisesta sisarusten kesken, vaan ennemminkin itse sisaruksen jakamisesta joko muiden ihmisten tai jonkin muun sisaruksen huomiota vievän asian kanssa. Kaikkiaan kolme haastateltavaa kertoi ärsyyntyvänsä siitä, kun sisarukset jättävät heidät huomiotta syystä tai toisesta. Eräs haastateltava kuvasi tuntemuksiaan seuraavalla tavalla:

Esimerkki 22

poika, 5 vuotta: Aina ku me mennään lomasin nukkumaan, ni [sisarus] ottaa kirjan ja sen jälkeen [ei] pysty höpöttelemään samalla ku se lukee kirjaa. [--] Ja se häiritsee mua. Ku se ei höpöttele oikein kunnolla [--].

Yksi lapsi puolestaan koki ärsyttäväksi sen, kun sisarukset ovat omien kavereidensa kanssa, ja hän itse jää tästä johtuen ilman seuraa:

Esimerkki 23

tyttö, 12 vuotta: Mua ärsyttää joskus jos vaikka mulla ei oo ketää kaveria kenen kanssa voin niinku olla [--] ja sitte, mun muilla sisaruksilla on kaverit. Ja sitte ne ei voi olla mun kanssa ni se ärsyttää.

Kyseiset lapset olettivat halutessaan saavansa sisaruksiltaan huomiota ja seuraa, mutta negatiivisia tuntemuksia heräsi sisarusten vastoin odotuksia kohdistuessa kiinnostuksensa toisaalle.

Vastuiden jakamisen tavoin yhteinen tekeminen linkittyy osittain ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksiin. Yhdessäolo ja yhteiset aktiviteetit sisarusten kanssa ovat lapsille tärkeitä, mutta leikkiessä syntyy myös erimielisyyksiä. Siinä missä jakamisen yhteys konflikteihin esiintyi pääosin vanhempien haastateltavien vastauksissa, konfliktit leikeissä sen sijaan tulivat esiin enemmän nuorempien lasten kohdalla. Esimerkeissä 24 ja 25 haastateltavat viittaavat paineilleihin ja niiden eskaloitumiseen.

Esimerkki 24

ES: Mistä ne riidat johtuu?

[--]

poika, 12 vuotta: Jos meillä on painimatsi ja joku häviää ja sitte... se ei suostukaa häviämään.

Esimerkki 25

ES: No onks siun [sisaruksissa] jotai sellasia asioita tai jotai mitä ne tekee mitkä ärsyttää tai suututtaa tai harmittaa?

poika, 6 vuotta: Jos ne vä-, jos niillä menee vähän yli ja tönäsee vaikka tai satuttaa.

Keskenään eriävät näkemykset leikin etenemisestä ja säännöistä voivat näin ollen johtaa konflikteihin ja kyseisten esimerkkien valossa fyysisiinkin yhteenottoihin. Varsinaisesti leikkien aikana syntyvien konfliktien lisäksi lapset kertoivat riitoja aiheutuvan myös yhteistä tekemistä valitessa, kun kaikki eivät halua tehdä samaa asiaa.

Yhteisen tekemisen toinen alaluokka, aiheettomat konfliktit, muodostuu yhteensä seitsemän haastateltavan vastauksista. Vaikka sisaruskonfliktit nähdään yleensä negatiivisena, joskin luonnollisena ilmiönä (Edwards ym. 2006, 77),

ilmeni haastatteluissani selkeästi, että kinastelu ja riitojen aiheuttaminen ovat tavallaan myös yksi sisarusten yhdessäolon muodoista. Konfliktit eivät automaattisesti ole epämieluisia tai kielteinen asia:

Esimerkki 26

ES: Mistä asioista tykkät [sisaruksissasi]?

tyttö, 12 vuotta: Öö, no, ne auttaa ja [--] niitten kans voi välillä vähän sillee, semmosia pikku riitoja [naurahtaa] ku ärsyttää joku.

Kaiken kaikkiaan aiheettomat konfliktit -alaluokkaan sisällyttämäni vastaukset liittyivät konflikteihin, joille ei ole mitään selkeää erillistä syytä, vaan ne ovat seurausta tahallisesta kiusaamisesta tai ärsyttämisestä tai sinänsä aiheettomasta ärsyyntymisestä. Esimerkeissä 27 ja 28 haastateltavat kertovat jälkimmäisen kaltaisesta toiminnasta.

Esimerkki 27

ES: [--] Mistä ne riidat syntyy?

[--]

tyttö, 15 vuotta: Ei kyllä välillä aina oo sellasta että...

tyttö, 12 vuotta: Järkevää aihetta.

tyttö, 15 vuotta: Me vaan riidellään.

Esimerkki 28

tyttö, 12 vuotta [--] Ne on vaan välillä tosi ärsyttäviä.

ES: Mikä niissä on ärsyttävää?

tyttö, 12 vuotta: Noo, [--] mä en niinku tiiä onks niissä mitää ärsyttävää vaan niinku, et joskus meillä, mua vaan niinku ärsyttää.

Suurin osa haastateltavista kertoi ärsyttävänsä ja tulevansa ärsytetyksi ilman syytä tai jopa hovin vuoksi.

Kuten konfliktien syntymiseen, myös niiden selvittämiseen suhtauduttiin jossain määrin huolettomasti. Niiden ei katsottu välttämättä edes tarvitsevan minkäänlaista selvittelyä, kuten esimerkki 29 osoittaa.

Esimerkki 29

ES: [--] No mites ne riidat selvitetään?

tyttö, 15 vuotta: Ei oikein mitenkään.

[--]

tyttö, 12 vuotta: Ne vaan niinku...

tyttö, 15 vuotta: Ikinä selvitetä...

tyttö, 12 vuotta: ...ku ne ei oo semmosia kunnon niinku, ihan oikeita riitoja.

[--]

tyttö, 15 vuotta: Nii, ne vaan niinku menee sitte.

Kahden muun perheen lapset sen sijaan olivat sitä mieltä, että vanhempien tulisi puuttua riitoihin vasta konfliktin eskaloituessa:

Esimerkki 30

ES: Tarviitustyö niissä riitojen selvittämisessä äidin tai isän apuu ikinä?

tyttö, 7 vuotta: Joo, joskus. [--] Jos alkaa silleen niinku, no yleensä [sisarusta] alkaa itkettää, mua ei aina.

Esimerkki 31

ES: No mites ne riidat sit selvitetään?

[--]

poika, 9 vuotta: Joskus käy silleen et alkaa hirveenä potkii toisia ja jompikumpi luovuttaa...

poika, 12 vuotta: [--] Iskä yleensä selvittää mut vähintään se silloin päättyy ku toiselta tulee itku.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla tarkastelin, miten läheisyys ilmenee sisarussuhteissa. Analyysini osoitti, että konkreettinen yhdessäolo sekä sisarussuhteiden erityislaatuisuus suhteessa muihin ihmissuhteisiin ovat keskeisiä sisarusten keskinäisen läheisyyden ilmenemismuotoja. Jokinen ym. (2013, 196) esittävätkin kyseisen kaltaisten seikkojen olevan lasten näkökulmasta peräti perhesuhteiden määrittäjiä. Merkittävä osa tuloksistani, kuten kotityövästuiden jakaminen ja sisaruksista huolehtiminen, on selkeästi yhteydessä samassa taloudessa asumiseen. Vaikka Edwards ym. (2006, 28) toteavatkin, ettei yhteisen kodin jakaminen ole tae sisarusten väliselle myönteiselle emotionaaliselle suhteelle, viittaavat tutkielmani tulokset siihen, ettei samassa taloudessa asumisen merkitystä tässä suhteessa kuitenkaan voi vähätellä. Toisaalta tutkimukseeni ei osallistunut yhtään sellaista sisarusryhmää, jonka jäsenet asuisivat eri talouksissa. Näin ollen aineistoni perusteella ei ole tulkittavissa, olisivatko vastaukset olleet samansuuntaisia myös erillään asuvien sisarusten kohdalla; aiemmissä tutkimuksissa avioero- ja uusperheiden lasten välisten sisarussuhteiden laadusta on saatu ristiriitaisia tutkimustuloksia (ks. Rannikko 2008, 46).

Kokonaisuudessaan ensimmäisen tutkimuskysymykseni vastaukset liittyvät vahvasti nimenomaan yhdessä vietettyyn aikaan, mikä on luonnollista huomioiden sen, että sisarukset tutkitusti viettävät hyvin paljon aikaa toistensa seurassa (ks. McHale & Crouter 1996, Dunnin 2014, 70, mukaan). Pelkkä sisarusten läsnäolo itsessään osoittautui tutkittavilleni tärkeäksi muun muassa kommentin ”ei periaattees koskaan tarvii olla yksin” kautta. Sisarukset ovat takuuvarmoja seuranpitäjiä ja leikkikavereita, joiden lapset olettavat olevan saatavilla silloinkin, kun kaverit eivät ole. Toisaalta kyseisestä olettamuksesta huolimatta lapset jäävät toisinaan vaille sisarustensa huomiota, kuten toisen tutkimuskysymykseni tulokset osoittavat. Sisaruksen huomion jakaminen muiden ihmisten tai jonkin

tekemisen kanssa on vastoin olettamusta sisarusten poikkeuksettomasta saavutettavuudesta, mikä näyttää herättävän ärsytyksen tunteita.

Vaikkei avioero- ja uusperheiden lasten ja ydinperheiden lasten keskinäisten sisarussuhteiden laadun eroista ole saatu yhteneviä tutkimustuloksia (Hetherington 1999, 187–188; Deater-Deckard, Dunn & Lussier 2002, 585), Conger ym. (2009, 48–49) kuitenkin esittävät, että yhdessä vietetyn ajan vähyys voi olla haaste myönteisen sisarussuhteen muodostumiselle. Tutkielmani ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastausten valossa kyseistä oletusta voinee pitää jossain määrin validina, etenkin huomioiden sen, että haastattemieni lasten sisarustoiminnot painottuvat vahvasti toiminnallisuuteen, kuten leikkeihin, pelaamiseen ja liikuntaan. Kaikki mainitut ajanviettotavat olivat jossain määrin toiminnallisia lukuun ottamatta yhden sisko-veliparin esiin tuomaa ”höpöttelyä”. Pidän mielenkiintoisena sitä, että sisarusten kanssa juttelemista ei kuvattu missään muissa haastatteluissa, vaikka lähes puolet haastateltavista oli jo yli kymmenvuotiaita. Tämä on mahdollisesti selitettävissä sisarusryhmien sukupuolijakaumien avulla, sillä vain yhdessä tutkimukseeni osallistuneista perheistä oli enemmän kuin yksi tyttö-lapsi, ja Edwardsin ym. (2006, 62) mukaan keskusteleminen on nimenomaan sisosten välisiin suhteisiin painottuva sisaruskäytäntö.

Yhteydenpito kauempana asuviin läheisiin on nykyaikana helppoa, mutta jos yhdessä keskusteleminen ei lukeudu sisarusten yhteisiin ajanviettopoihin, ei viestintäteknologiasta sinänsä ole hyötyä sisarusten keskinäisen läheisyyden ylläpitämisen kannalta. Tähän viittaavat myös Edwards ym. (2006, 66). Myös vanhemman sisaruksen muuttaessa pois lapsuudenkodista voi olla mahdollista, että läheisyys kärsii, jos sisarusten vuorovaikutus painottuu pääasiassa vain toiminnallisuuteen. Kokonaisuudessaan aiempi tutkimustieto ja tutkielmani tulokset viittaavat siis siihen, että yhdessäolo sekä vahvistaa että ilmentää sisarusten välistä läheisyyttä.

Läheisyydestä kertoivat ehkä selkeimmin ne haastatteluvastaukset, jotka käsittelivät sisarus- ja kaverisuhteiden eroja. Kuten yksi tutkittavista huomautti, sisarusten seurassa voi olla ”avoimempi”, minkä mahdollistaa oletettavasti juuri sisarussuhteiden intiimiys (ks. Dunn 2014, 70). Lasten useimmin mainitsema

eroavaisuus oli se, että he leikkivät sisarustensa kanssa erilaisia leikkejä kuin kavereidensa kanssa. Yksi sisaruspari perusteli erilaisten leikkien leikkimistä sillä, että he ovat keskenään eri sukupuolta (ks. esimerkki 10). Poika kertoi leikkivänsä kavereidensa kanssa taisteluleikkejä, mutta yhdessä kyseiset sisarukset sen sijaan leikkivät mieluiten hoivaamisleikkejä, joissa toinen oli vauva ja toinen tämän hoitaja. Kyseisen sisko-veliparin kohdalla huomioni kiinnittyikin siihen, että he leikkivät keskenään stereotyyppisen tyttömäisiä leikkejä. Havainto poikkesi selkeästi aiemmasta tutkimustiedosta, jonka mukaan sisko-veliparien yhteiset leikit heijastelevat sukupuolittuneita valtasuhteita (Edwards ym. 2006, 62). Kyseisessä tapauksessa yksi mahdollinen selittävä tekijä on se, että tyttö oli sisaruksista vanhin. Sisarusjärjestykseen liittyvät valtasuhteet huomioiden (ks. Kosonen 2001, 154–155; Minnett ym. 1983, 1071) on oletettavissa, että vanhemmilla sisaruksilla on enemmän päätäntävaltaa leikkien suhteen.

Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että sisarusten keskinäisten leikkien eroaminen kavereiden kanssa jaetuista leikeistä johtuu ainakin jossain määrin juuri sukupuolieroista. Edellä esitelty sisko-velipari näyttäytyy poikkeustapauksena sekä aiemman tutkimustiedon että aineistoni valossa, sillä kaksi muuta tutkimukseeni osallistunutta tyttöä kertoivat leikkivänsä veljensä kanssa taistelu- ja jahtaamisleikkejä (ks. esimerkit 5 ja 6). Kavereiden edustaessa lapsen omaa sukupuolta leikit heidän kanssaan puolestaan noudattelevat sukupuolistereotyyppiä. Näin ollen tutkielmani tulokset tukevat Bryantin (1982, 105) esittämää huomautusta siitä, että eri sukupuolta olevat sisarukset tarjoavat lapselle mahdollisuuden tutustua asioihin, joita kulttuurissa ei yleensä yhdistetä hänen sukupuoleensa. Ikä ei sukupuolen tavoin ilmennyt merkityksellisenä tutkielmani aineistossa sisarusten yhteisten aktiviteettien osalta – kaikki haastateltavani kertoivat leikkivänsä sisarustensa kanssa.

Vaikka Bryant (1981, Bryantin 1982, 101–102, mukaan) esittää sisarusten yhteisten aktiviteettien olevan luonteeltaan pääasiassa viihteellistä, eikä niinkään tavoiteorientoituneita, kahden tutkimukseeni osallistuneen sisarusryhmän haastatteluissa esiintyi mainintoja kotitöiden jakamisesta ja sisarusten olemassaolon tärkeydestä tässä suhteessa. Vaikka kotitöiden jakamisen kerrottiin aiheuttavan

konflikteja, oli se myös selkeästi omalla tavallaan sisaruksia lähentävä asia. Haastateltavat tiedostivat, että ilman sisaruksia heidän itsensä pitäisi oletettavasti tehdä enemmän kotitöitä, mikä synnytti arvostusta sisaruksia kohtaan; kuten tulokset-luvun ensimmäisessä alaluvussa esitellystä esimerkistä 14 on havaittavissa, vastuiden jakamisen mahdollisuus nähtiin jopa sisarusten parhaana puolelana. Vanhempien asettamista kotityövastuista huolehtimista voinee siis pitää yhtenä niistä konteksteista, joissa sisarukset näyttäytyvät liittolaisina (ks. Kriss, Steele & Steele 2014, 83).

Kotityöt olivat myös yksi niistä asioista, joissa sisarukset auttoivat toisiaan – apua ja ohjeistusta haastateltavat kertoivat saavansa ja tarjoavansa esimerkiksi imuroinnissa ja ruuanlaitossa. Sisarusten apua tarvitaan nimenomaan niissä tilanteissa, jotka linkittyvät vahvasti lasten kokemusmaailmaan sekä tilanteisiin, joissa muita auttajia ei ole saatavilla. Tämä on useamman aiemman tutkimuksen tukema näkemys (ks. esim. Rotkirch 2014, 225; Bryant 1981, Bryantin 1982, 107, mukaan). Haastatteluissa kerrottiin erityisesti leikeissä ja läksyissä auttamisesta. Sen sijaan kotitöissä auttaminen on ilmiö, johon verrattavia tuloksia en löytänyt aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta. Toinen aiemmista tutkimuksista puuttuva seikka on osto- ja pukeutumispäätösten tekemisessä auttaminen, josta yksi haastateltavistani kertoi. Sekä kotitöissä, pukeutumisessa että ostosten tekemisessä päteviä auttajia voisivat oletettavasti olla niin vanhemmat kuin kaveritkin, joten sisaruksiin turvautumisen voi ajatella osoittavan tietynlaista luottamusta näitä kohtaan. Vaikka auttajan rooli useimmiten liitetään vanhempiin sisaruksiin (ks. Rannikko 2008, 43; Minnett ym. 1983, 1071; Dunn 1985, 80), aineistoni perusteella apua ei pyydetä ainoastaan vanhemmilta sisaruksilta, vaan sisarukset ottivat toistensa vahvuudet huomioon – joku on hyvä siivoamisessa, toinen perunoiden pesemisessä ja kolmas jalkapallossa. Osaaminen oli ikää tärkeämpi peruste auttajan valinnassa.

Sen sijaan huolenpidon suhteen syntymäjärjestys vaikutti selkeästi merkityksellisemmältä. Kuten esimerkiksi Dunn (1985, 72) toteaa, erityisesti isojen perheiden esikoisille on tyypillistä huolehtijan roolin omaksuminen. Aineistoni noudatteli tältä osin aiempien tutkimusten tuloksia, sillä nimenomaan kahden neli-

lapsisen perheen esikoiset, joista toinen oli tyttö ja toinen poika, kertoivat haastatteluissa huolehtivansa sisaruksistaan. Edwardsin ym. (2006, 68–69) mainitsemaa sukupuolittuneisuutta aineistossani ei huolenpidon yhteydessä kuitenkaan ilmennyt, joskin aineistoni pienestä koosta johtuen sen perusteella ei voi tehdä yleistyksiä; lähinnä tutkielmani vain osoittaa, että myös pojat kantavat vastuuta ja huolehtivat sisaruksistaan.

Toisen, lasten sisaruskonflikteihin liittämiä ilmiöitä käsittelevän tutkimuskysymykseni tulokset rinnastuivat monilta osin ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksiin, mikä on osittain havaittavissa esimerkiksi epätasa-arvo-luokan kohdalla. Vanhemmat sisarukset kertoivat nuorimmaisen toisinaan protestoivan arjen tilanteissa, joissa sisarukset ovat auktoriteettiasemassa. Sisarusten osoittama huolenpito, esimerkiksi aiemmin esimerkissä 15 mainittu pukemaan ohjaaminen, johtaa toisinaan konflikteihin. Sinänsä tämä heijastelee Edwardsin ym. (2006, 81–82) 8–13-vuotiailta lapsilta saamia haastatteluvastauksia, joiden mukaan nuoremmat sisarukset kokevat ärsyttäväksi vanhempien sisarusten heihin kohdistaman dominoinnin. On kuitenkin huomionarvoista, ettei aineistossani mainitussa tapauksessa dominoinnin tarkoituksena ole vanhemman sisaruksen osalta hänen oman etunsa tavoittelu, vaan pyrkimys auttaa ja huolehtia pikkusisaruksesta. Tämä asettaa laajalti dokumentoidut sisarussuhteissa esiintyvät dominoinnin ja valtahierarkiat (ks. esim. Buhrmester & Furman 1990, 1394–1395; Edwards ym. 2006, 81–82; Minnett ym. 1983, 1071) uudelleenlaiseen, positiivisempaan valoon.

Toisaalta epätasa-arvon kokemuksia syntyy myös vanhempien toiminnan seurauksena. Eräs haastateltava kertoi vanhempien antavan nuoremmille sisaruksille enemmän ”arhoa” konflikteja selviteltäessä. Kyseinen kokemus vastaa Dunnin (1985, 70) havaintoja siitä, että esikoiset uskovat nuorempien pääsevän helpommalla vanhempien puuttuessa sisarusten välisiin konfliktitilanteisiin. Aineistossani esiintyvät epätasa-arvon kokemukset kuvastavatkin pitkälti sisarusten ikään ja syntymäjärjestykseen perustuvaa valtahierarkiaa; vanhempia sisaruksia ärsyttää vastuun ottaminen esimerkiksi konfliktitilanteissa, nuorempia dominoiduksi tuleminen.

Myös jakaminen-luokalla on selkeä yhteys ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksiin, sillä yksi sen alaluokista käsittelee vastuiden jakamista. Kuten jo edellä mainitsin, vaikka kotityövastuiden jakamisen mahdollisuus näyttäytyi pitkälti positiivisena asiana, johtaa vastuista neuvottelemisen herkästi konflikteihin. Sen sijaan tilan jakaminen sisarusten kanssa näyttäytyi häiritsevänä erityisesti vanhempien haastateltavien mielestä. Tämä havainto on yhteneväinen Edwardsin ym. (2006, 81–82) tutkimuksen kanssa, ja perusteluja pohtiessaan he viittaavat vanhempien sisarusten kasvuun ja lähestyvään aikuistumiseen. Näen erityisesti tulokset-luvussa esitetyn esimerkin 16 viittaavan siihen, että nuoruusikää lähestyessään lapset kaipaavat ajoittaista irtiottoa perhe-elämästä sekä mahdollisuuksia toimia itsenäisemmin ilman sisaruksia. Toisaalta halu viettää aikaa kavereiden kanssa kodin ulkopuolella ilman sisaruksia voi liittyä myös vastuuskysymyksiin; nuorempien sisarusten ollessa mukana esimerkiksi huvipuistossa perheen esikoinen voi joutua ottamaan heistä vastuuta, mikä rajoittaa hänen omia toimintamahdollisuuksiaan.

Voitaneen olettaa, että yleisesti ottaen sisaruskonfliktien katsotaan syntyvän jostain erimielisyydestä, kuten edellä mainituista kotityövastuista käsittelevistä neuvotteluista. Kuten toisen tutkimuskysymykseni leikit-alaluokka osoittaa, kyseisen kaltaisia potentiaalisesti konflikteihin johtavia neuvotteluita käydään sisarusten kesken myös sekä leikki-tilanteissa että niitä suunniteltaessa. Esimerkiksi Dunn (1985, 32) viittaa samaan asiaan todeten, että sisarusten keskinäiset konfliktit ovat keino opetella erilaisia sosiaalisia sääntöjä. Samaa näkemystä voi oletettavasti soveltaa myös olemassa olevien resurssien jakamiseen.

Myös aiheettomat konfliktit -alaluokkaani peilaavia tuloksia on saatu aiemmissa tutkimuksissa. Edwardsin ym. (2006, 81) haastateltavien lasten mukaan konfliktit johtuvat useimmiten siitä, että sisarus on ärsyttävä, mikä on ilmaisuna varsin epäspesifi ja vastaa saamiani tuloksia. Moni haastateltavistani käytti juuri ”ärsyttävä”-sanaa useampaankin otteeseen kuvaillessaan sisaruksiaan. Kirjallisuudesta poiketen aineistossani esiintyi kuitenkin näkökulma, jonka mukaan sisaruskonfliktit eivät ole automaattisesti negatiivinen ilmiö erään tutkittavan ker-

toessa pitävänsä sisaruksissaan siitä, että heidän kanssaan voi riidellä. Lisäksi toteamus ”me vaan riidellään” on sävyltään samansuuntainen; joskus sisarusten kanssa riidellään ilman mitään sen suurempaa syytä, jopa ihan hivin vuoksi.

Vaikka aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa huomioidaan sisarusten keskinäisten konfliktien luonnollisuus ja ajattomuus, esitetään sisaruskonfliktit tästä huolimatta lähes poikkeuksetta selkeästi negatiivissävytteisessä valossa, ja lasten itsensäkin on havaittu suhtautuvan konflikteihin vastaavalla tavalla (ks. Edwards ym. 2006, 77; Cicirelli 1982, 276). Haastattelemani lapset näyttävät kuitenkin suhtautuvan konflikteihin vähemmän vakavasti, mihin viittaavat niin aiheettomat konfliktit kuin verrattain huoleton suhtautuminen konfliktien selvittämiseen. Onkin mielenkiintoista, että haastatteluissani vanhempien väliintuloa ei pidetty kovinkaan merkityksellisenä, sillä aiemman tiedon perusteella lapset pitivät riitojen vastuullista selvittämistä ja vanhempien puuttumista tärkeänä (ks. Edwards ym. 2006, 83–85). Sen lisäksi, että yksi lapsista koki tulevansa epätasa-arvoisesti kohdelluksi selvittelytilanteissa, osa haastateltavista suhtautui selvittelyyn jokseenkin välinpitämättömästi. Kuten tulokset-luvussa avasin, osa lapsista antoi ymmärtää, etteivät konfliktit ole niin vakavia, että kaipaisivat minäkäänlaista selvittelyä. Kahden muun perheen lapset puolestaan katsoivat, että vanhempien tulisi puuttua riitoihin vasta sitten, kun joku alkaa itkeä tai konflikti eskaloituu fyysiseksi.

7.2 Johtopäätökset

Kaiken kaikkiaan aineistostani on selkeästi havaittavissa, että sisarukset ovat haastateltavilleni tärkeitä. Kukaan kymmenestä haastateltavasta ei toivonut, että olisi ainoa lapsi, ja vain kaksi toivoi, että heillä olisi vähemmän sisaruksia. Tämä on silmiinpistävä muutos suhteessa Kochin (1960, 17–18, 81) lähes 60 vuotta vanhoihin tuloksiin, sillä hänen haastattelemistaan lapsista joka kolmas uskoi, että olisi onnellisempi ilman sisarustaan. Haastateltavani kertoivat huolehtivansa ja kantavansa vastuuta sisaruksistaan, minkä lisäksi vastauksista oli tulkittavissa, että sisarusten ominaisuuksia, taitoja ja mielipiteitä arvostetaan. Vaikka sisarus-

ten olemassaoloa pidettiin yksilön etuna osittain siitä syystä, että heidän ansioitaan yksittäisen lapsen ei tarvitse tehdä niin paljon kotitöitä, ei sisarusten arvostus kuitenkaan perustunut ainoastaan heidän välineelliseen hyötyynsä. Osa lapsista toi esiin sen, että ainoana lapsena heidän asemansa voisi olla parempi erityisesti materiaalin suhteen, mutta sisarusten katsottiin kuitenkin olevan potentiaalisia materiaalisia etuja tärkeämpiä. Sisarusten välisen tasa-arvon toteutumisen merkityksellisyyden voi kuitenkin katsoa olevan monessa kohtaa saamieni tulosten taustalla. Lapset näyttävät pitävän oleellisena sitä, että vastuut, velvollisuudet, erilaiset resurssit ja päätäntävalta jakautuisivat tasaisesti sisarusten kesken, tai etteivät he itse ainakaan jäisi sisaruksiin huonompaan asemaan.

Aiemmissa tutkimuksissa dokumentoitu sisarussuhteiden ambivalenttius (ks. esim. Bryant 1982, 99) tuli selkeimmin esiin haastateltavien kertoessa yhdessäolosta sisarustensa kanssa. Sisarusten seura ja ajanvietto heidän kanssaan osoittautui lasten kuvausten perusteella erittäin tärkeäksi läheisyyden kannalta, joskin ei-toivotun fyysisen ja sosiaalisen tilan jakamisen koettiin herättävän negatiivisia tunteita. Sisarussuhteiden haasteena voikin siis nähdä sen, ettei lapsilla ole välttämättä mahdollisuutta valita, milloin ja miten paljon he viettävät aikaa sisarustensa kanssa. Lisäksi etenkin esikoiset kokivat nuorempien sisarusten olemassaolon jossain määrin rajoittavan heidän omaa toimintaansa.

Yhtenä tutkielmani keskeisimpänä tuloksena voinee pitää sitä, etteivät sisarussuhteisiin liittyvät ilmiöt, erityisesti konfliktit ja dominointi, ole mustavalkoisesti jaoteltavissa positiivisiin ja negatiivisiin, vaan ne saavat tilanteesta ja kontekstista riippuen erilaisia merkityksiä. Osittain tämän tuloksen ansioista lasten suhtautuminen sisaruksiinsa näyttäytyy tutkielmassani huomattavasti positiivisävytteisempänä kuin monissa aiemmissa tutkimuksissa. On huomionarvoista, että sisaruskonfliktit voidaan itsessään nähdä läheisyyden ilmenemismuotona; sisarusten tärkeyttä ja läheisyyttä sekä suhteen erityislaatuisuutta ilmentää se, että lapset kokevat voivansa olla sisarustensa seurassa avoimia sekä ”tehä kaikkee hullumpaa” ja ”vähän kiusataki” heitä ilman pelkoa torjutuksi tai hylätyksi tulemisesta. Sisarussuhteissa lapset voivat omaksua erilaisia rooleja ja tehtäviä kuin kaverisuhteissa, kuten huolenpidon ja vastuunottamisen, ja yhteinen tekeminen on usein erilaista ja monipuolisempaakin kuin kavereiden kanssa.

Läheisyys sekä sukupuoli- ja ikäerot tarjoavat siis mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen kuin muut vertaissuhteet; myös joidenkin aiempien tutkimusten tulosten voi tulkita viittaavan tähän (ks. Dunn 2014, 69–70; Bryant 1982, 105; Minnett ym. 1983, 1071).

Tutkielmani tukee näkemystä siitä, että sisarussuhteet ovat hyvin kompleksisia ja monimuotoisia ihmissuhteita (ks. Dunn 2014, 80; Furman 1984, Dunnin 1985, 51, mukaan). Verrattuani saamiani tuloksia aiempiin tutkimuksiin on entistä selkeämpää, että sisarussuhteisiin liittyvien selkeiden ja johdonmukaisten johtopäätösten ja yleistysten tekeminen ei välttämättä ole mielekäästä tai edes mahdollista. Kuten ihmissuhteet yleensä, myös sisarussuhteet ovat hyvin yksilöllisiä ja riippuvat lukemattomista eri tekijöistä, kuten kulttuurista, vanhemmista, perhehistoriasta ja lasten ominaisuuksista (ks. esim. Cicirelli 1994, 7; Jenkins & Dunn 2009, 2; Minnett ym. 1983, 1071; Adams 1968, Cicirellin 1982, 273, mukaan; Dunn 2014, 75–76).

7.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Pro gradu -tutkielmani antaa pohjustavaa kuvaa siitä, millaisiksi sisarussuhteet ovat muotoutuneet 2010-luvun Suomessa. Suuria muutoksia ydinperheiden sisarussuhteissa sekä lasten suhtautumisessa sisaruksiinsa ei tulosteni perusteella näytä tapahtuneen viime vuosikymmenien aikana, joskaan tutkielmani tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä.

Perherakenteet ovat käyneet läpi muutoksen niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa (Hindle & Sherwin-White 2014, 2), minkä vuoksi olisikin tärkeää selvittää, miten sisarusten keskinäinen läheisyys ilmenee ydinperhemallista poikkeavissa perheissä, esimerkiksi sisarusten asuessa eri talouksissa. Aiheesta on tehty joitakin aiempia tutkimuksia (ks. esim. Hetherington 1999, 187–188; Deater-Deckard ym. 2002, 585), mutta lasten omien näkemysten kuuleminen on jäänyt vähäiseksi. Eräässä pitkittäistutkimuksessa on myös havaittu vanhempien sukupuolilla olevan yhteyttä lasten kehitykseen ja käytökseen esimerkiksi aggressiivisuuden määrän suhteen (ks. Gartrell & Bos 2010), joten sateenkaariper-

heiden lasten välisten sisarussuhteiden tutkiminen olisi tässä suhteessa kiinnostavaa. Suomalaisten perheiden lapsiluvut ovat olleet laskussa 1900-luvun puolivälin jälkeen (ks. SVT 2016), ja vuoden 2016 lopussa vajaa neljännes suomalaislapsista oli ainoita lapsia (SVT 2017d, 21), joten aineistossani esiintyvät kaksi nelilapsista perhettä edustavat nykyään vähemmistöä lapsiperheiden keskuudessa. Tulevaisuudessa voisikin olla mielenkiintoista kuulla myös sisaruksettomien lasten näkemyksiä sisaruudesta.

Tutkielmani tulokset antavat viitteitä siitä, että lasten suhtautuminen konflikteihin ei välttämättä vastaa aiemmissä tutkimuksissa dokumentoituja näkemyksiä (ks. Edwards ym. 2006, 83–85); konfliktit eivät lasten vastausten perusteella ole luonnostaan negatiivinen asia, vaan kinastelu ja riitely voivat jopa olla sisarusten yhteisiä ajanviettotapoja. Aineistoni perusteella lasten suhtautuminen sisaruskonflikteihin ja niiden selvittämiseen on välinpitämättömämpää kuin aiempi tutkimustieto antaa ymmärtää. Näin ollen olisi tarpeellista ja mielenkiintoista tutkia tarkemmin eri ikäisten lasten näkemyksiä sisaruskonflikteista ja niiden merkityksistä.

LÄHTEET

- Abramovitch, R., Corter, C. & Lando, B. 1979. *Sibling Interaction in the Home*. Child Development, 50, 997–1003.
- Abramovitch, R., Pepler, D. & Corter, C. 1982. *Patterns of Sibling Interaction Among Preschool-age Children*. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 61–86.
- Alanen, L. 2009. *Johdatus lapsuudentutkimukseen*. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Avioliittolaki 13.6.1929/234. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>
- Barker, J. & Weller, S. 2003. "Never work with children?": the geography of methodological issues in research with children. *Qualitative Research* 3:2, 207–227.
- Bryant, B. & Crockenberg, S. 1980. *Correlates and dimensions of prosocial behavior: A study of female siblings with their mothers*. Child Development 51, 529–544.
- Bryant, B. K. 1982. *Sibling Relationships in Middle Childhood*. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 87–121.
- Buhrmester, D. & Furman, W. 1990. *Perceptions of Sibling relationships during Middle Childhood and Adolescence*. Child Development 61, 1387–1398.
- Cicirelli, V. G. 1982. *Sibling Influence Throughout the Lifespan*. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 267–284.
- Cicirelli, V. G. 1994. *Sibling Relationships in Cross-Cultural Perspective*. *Journal of Marriage and Family* 51:1, 7–20.
- Conger, K. J., Stocker, C. & McGuire, S. 2009. *Sibling Socialization: The Effects of Stressful Life Events and Experiences*. Teoksessa L. Kramer & K. J. Conger (toim.) *Siblings as Agents of Socialization*. San Francisco: Jossey-Bass, 45–59.

- Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Lussier, G. 2002. *Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts*. *Social Development* 11:4, 571–590.
- Dowd, N. E. 1997. *In Defense of Single-Parent Families*. New York: NYU Press.
- Dunn, J. 1983. *Sibling relationships in early childhood*. *Child Development*, 54, 787–811.
- Dunn, J. 1985. *Sisters and Brothers: The Developing Child*. Lontoo: Fontana Paperbacks.
- Dunn, J. 2014. *Sibling relationships across the life-span*. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White (toim.) *Sibling matters: a psychoanalytic, developmental, and systemic approach*. Lontoo: Karnac Books, 69–81.
- Dunn, J. & Kendrick, C. 1982. *Siblings: Love, Envy, & Understanding*. Lontoo: Grant McIntyre.
- Erera, P. I. 2002. *Family diversity: continuity and change in the contemporary family*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Edward, J. 2011. *The Sibling Relationship: A Force for Growth and Conflict*. Lanham, MD: Jason Aronson.
- Edwards, R., Hadfield, L., Lucey, H. & Mauthner, M. 2006. *Sibling Identity and Relationships: Sisters and brothers*. Lontoo: Routledge.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gartrell, N. & Bos, H. 2010. *US National Longitudinal Lesbian Family Study: Psychological Adjustment of 17-Year-Old Adolescents*. *Pediatrics* 126:1, 28–36.
- Hakala, J. T. 2001. *Menetelmällisiä koetuksia*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus, 10–23.
- Hetherington, E. M. 1999. *Family Functioning in Nonstepfamilies and Different Kinds of Stepfamilies: An Integration*. Teoksessa E. M. Hetherington, S. H. Henderson & D. Reiss (toim.) *Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment*. Oxford: Blackwell Publishers, 184–190.
- Hindle, D. & Sherwin-White, S. (toim.) 2014. *Sibling matters: a psychoanalytic, developmental, and systemic approach*. Lontoo: Karnac Books.

- Hindle, D. & Sherwin-White, S. 2014. *Siblings in middle childhood*. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White (toim.) *Sibling matters: a psychoanalytic, developmental, and systemic approach*. Lontoo: Karnac Books, 130–150.
- Hämäläinen, E. 2008. *"Mä oon sille tärkeä ja päinvastoin": Autististen lasten sisarus-ten näkökulma sisarussuhteeseen ja perheen arkeen*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä yliopisto, kasvatustieteiden laitos.
- Jenkins, J. & Dunn, J. 2009. *Siblings Within Families: Levels of Analysis and Patterns of Influence*. Teoksessa L. Kramer & K. J. Conger (toim.) *Siblings as Agents of Socialization*. San Francisco: Jossey-Bass, 79–93.
- Jokinen, K., Malinen, K., Pirskanen, H., Moilanen, S., Rautakorpi, S., Harju-Veijola, M., Notko, M. & Kuronen, M. 2013. *Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme?* Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.
- Kerola, M. 2010. *"No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona": sijais sisaruus perheen biologisten lasten näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Kiili, J. 1998. *Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina: raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kampus kirja.
- Kiiveri, K. & Määttä, K. 2013. *Children's Opinions about Learning to Read*. Teoksessa S. Uusiautti & K. Määttä (toim.) *How to study children? Methodological solutions of childhood research*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 109–131.
- Kirmanen, T. 1999. *Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta*. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 194–217.
- Kiviniemi, K. 2018. *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–87.
- Koch, H. L. 1960. *The Relation of Certain Formal Attributes of Siblings to Attitudes Held toward Each Other and toward Their Parents*. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 25:4, 1–124.
- Kokkonen, M. 2012. *"Se on veli se on pääasia": Kehitysvammaisuus sisarussuhteissa alle 15-vuotiaan vammattoman sisaruksen näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos.
- Kosonen, M. 2001. *Foster children's sibling relationships in middle childhood*. Opinnäytetyö. University of Glasgow, Department of Social Policy and Social Work. <http://theses.gla.ac.uk/968/1/2001kosonenphd.pdf>

- Kramer, L. & Conger, K.J. 2009. *What We Learn from Our Sisters and Brothers: For Better or for Worse*. Teoksessa L. Kramer & K. J. Conger (toim.) *Siblings as Agents of Socialization*. San Francisco: Jossey-Bass, 1–12.
- Kriss, A., Steele, M. & Steele, H. 2014. *Sibling relationships: an attachment perspective*. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White (toim.) *Sibling matters: a psychoanalytic, developmental, and systemic approach*. Lontoo: Karnac Books, 82–95.
- Kuronen, M. 2003. *Eronnut perhe?* Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- MacLean, M. & Eekelaar, J. 1997. *The Parental Obligation: A study of parenthood across households*. Oxford: Hart Publishing.
- Minnett, A. M., Vandell, D. L. & Santrock, J. W. 1983. *The Effects of Sibling Status on Sibling Interaction*. *Child Development* 54, 1064–1072.
- Munter, H. & Siren-Tiusanen, H. 1999. *Osallistuva kvalitatiivinen lähestymistapa kolme vuotta nuorempien lasten päivähoidon tutkimuksessa*. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 177–193.
- Murdock, G. P. 1949. *Social structure*. New York: Free Press.
- Niskanen, H. 2014. *Huostaanotetun lapsen sisarussuhteet: kolme tapausta siskoista ja veljistä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos.
- Nätkin, R. 2003. *Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyöä*. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative Research & Evaluation Methods, 3. Edition*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Prout, A. & James, A. 1997. *A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems*. Teoksessa A. Prout & A. James (toim.) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press, 7–33.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. *Lasten haastattelu*. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 312–335.
- Rannikko, U. 2008. *Yhteinen ja erillinen lapsuus: sisarusten sosiaalistava merkitys*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

- Roos, P. & Rutanen, N. 2014. *Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimus-haastattelussa*. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti (Journal of Early Childhood Education Research) 3:2, 27–47.
- Rotkirch, A. 2014. *Ihmisperhe evoluutiopsykologiassa ja -ekologiassa*. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 215–239.
- Ruoppila, I. 1999. *Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä*. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 26–51.
- Strandell, H. 2010. *Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia*. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.
- SVT (Suomen virallinen tilasto). *Perheet [verkkojulkaisu]*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/perh/kas.html> (viitattu 10.3.2018)
- SVT (Suomen virallinen tilasto). 2016. *Perheet [verkkojulkaisu]: 3. Lapsiperheiden määrä vähenee yhä*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/perh/2015/02/perh_2015_02_2016-11-25_kat_003_fi.html (viitattu 4.5.2018)
- SVT (Suomen virallinen tilasto). 2017a. *Perheet [verkkojulkaisu]: Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2016*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017-05-26_tau_004_fi.html#_ga=2.250044486.1542915691.1520423640-897456160.1520423640 (viitattu 10.3.2018)
- SVT (Suomen virallinen tilasto). 2017b. *Perheet [verkkojulkaisu]: 3. Lapsiperheissä 39 prosenttia väestöstä*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_kat_003_fi.html#_ga=2.74926930.1542915691.1520423640-897456160.1520423640 (viitattu 10.3.2018)
- SVT (Suomen virallinen tilasto). 2017c. *Syntyneet [verkkojulkaisu]: Syntyneiden määrän väheneminen entistä jyrkempää*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2016/synt_2016_2017-04-11_tie_001_fi.html#_ga=2.230757916.2015409379.1520773054-897456160.1520423640 (viitattu 11.3.2018)
- SVT (Suomen virallinen tilasto). 2017d. *Perheet 2016: Vuosikatsaus*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_fi.pdf (viitattu 4.5.2018)

- TENK (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). 2013. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittelyminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Teti, D. M. & Ablard, K.E. 1989. *Security of Attachment and Infant-Sibling Relationships: A Laboratory Study*. *Childhood Development* 60:6, 1519–1528.
- Thomas, N. & O’Kane, C. 1998. *The ethics of participatory research with children*. *Children & Society* 12:5, 336–348.
- Tucker, C. J., McHale, S. M. & Crouter, A. C. 2008. *Links between older and younger adolescent siblings’ adjustment: The moderating role of shared activities*. *International Journal of Behavioral Development* 32, 152–60.
- Tucker, C. J. & Updegraff, K. 2009. *The Relative Contributions of Parents and Siblings to Child and Adolescent Development*. Teoksessa L. Kramer & K. J. Conger (toim.) *Siblings as Agents of Socialization*. San Francisco: Jossey-Bass, 13–28.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uusiautti, S. & Määttä, K. 2013. *Many Dimensions of Child Research*. Teoksessa S. Uusiautti & K. Määttä (toim.) *How to study children? Methodological solutions of childhood research*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 11–27.
- Volling, B. L. & Belsky, J. 1992. *The Contribution of Mother-Child and Father-Child Relationships to the Quality of Sibling Interaction: A Longitudinal Study*. *Child Development* 63:5, 1209–1222.
- Woodhead, M. 2015. *Childhood studies: past, present and future*. Teoksessa M. J. Kehily (toim.) *An Introduction to Childhood Studies, third edition*. Maidenhead: Open University Press.
- Yhdistyneet kansakunnat. 1989. *YK:n yleissopimus lasten oikeuksista*. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1. Haastattelurunko

Ryhmähaastattelut:

- Mitä asioita tykkäätte tehdä toistenne kanssa?
tarvittaessa tukikysymyksiä, esim. missä/milloin leikitte yhdessä,
millä leluilla leikitte yhdessä
- (- Jos edellisessä kohdassa ei tule esille: Tykkäättekö siskojen/veljien kanssa jostain samasta jutusta, esim. telkkariohjelmasta, pelistä tai kirjasta?)
- Mikä on parasta siinä, että on siskoja/veljiä?
- Miten siskojen/veljien kanssa leikkiminen eroaa kavereiden kanssa leikkimisestä?
- Miten autatte toisianne tai huolehditte toisistanne?
- Tuleeko siskojen/veljien kanssa ikinä riitaa? Miksi/milloin?
- Miten riidat selvitetään?
- Haluatteko kertoa vielä jotain muuta?

Yksilöhaastattelut:

4-vuotiaat ja sitä nuoremmat:

- nimi ja ikä
- Ketä perheeseesi kuuluu?
- Kerro siskoista/veljistä.
- Mikä siinä on kivaa, kun on siskoja/veljiä?
- Mistä asioista tykkäät siskoissasi/veljissäsi?
- Mikä siinä on ikävää, kun on siskoja/veljiä?
- Mitkä asiat siskoissasi/veljissäsi ärsyttävät/suututtavat/harmittavat?
- Kenen kanssa on eniten riitaa? Miksi?
- Toivoisitko, että siskoja/veljiä olisi enemmän/vähemmän? Miksi?
- Haluatko kertoa vielä jotain muuta?
- Haluatko kysyä minulta jotain?

5-vuotiaat ja sitä vanhemmat:

- nimi ja ikä
- Ketä perheeseesi kuuluu?

- Mikä on sisko/veli?
- Kerro siskoista/veljistä.
- Mikä on parasta siskoissasi/veljissäsi?
- Kuka sisaruksista on läheisin? Miksi? Miten ilmenee?
- Miksi siskot/veljet ovat sinulle tärkeitä?
- Kenen kanssa on eniten riitaa? Miksi?
- Mikä siinä on kivaa, kun on siskoja/veljiä?
- Mistä asioista tykkäät siskoissasi/veljissäsi?
- Mikä siinä on ikävää, kun on siskoja/veljiä?
- Mitkä asiat siskoissasi/veljissäsi ärsyttävät/suututtavat/harmittavat?
- Toivoisitko, että siskoja/veljiä olisi enemmän/vähemmän? Miksi?
- Luuletko, että olisi kivaa olla ainut lapsi? Miksi/miksi ei?
- Miten haluaisit muuttaa siskojasi/veljiäsi?
- Mitä samaa sinussa on siskojesi/veljiesi kanssa?
- Miten eroat siskoistasi/veljistäsi?
- Haluaisitko jossain suhteessa olla enemmän samanlainen kuin siskosi/veljesi?
- Vaikuttavatko sisarukset omiin päätöksiin/käytökseen?
- Haluatko kertoa vielä jotain muuta?
- Haluatko kysyä minulta jotain?

LIITE 2. Sähköpostiviesti vanhemmille

Hei,

olen varhaiskasvatustieteen maisteriopiskelija Jyväskylän yliopistosta ja etsin tutkittavia pro gradu -tutkielmaani varten. Graduni tavoitteena on lapsia haastatteleamalla selvittää, millaisia asioita lapset pitävät merkityksellisinä sisaruksissaan, mitä yhteisiä kiinnostuksen kohteita lapsilla on sisarustensa kanssa, sekä mitkä asiat aiheuttavat konflikteja sisarusten välille. Sisarussuhteet ovat yleensä pitkäikäisimpiä ihmissuhteitamme ja sisarukset merkityksellisiä muun muassa lapsen kehityksen kannalta, joten pidän tärkeänä tuoda esiin lasten omia näkemyksiä sisaruudesta.

Tarkoitukseni olisi haastatella kaikkia perheen lapsia sekä yksilö- että ryhmähaastatteluisissa perheen kotona touko- tai kesäkuussa 2018. Yksilöhaastatteluihin menee arviolta noin 10–15 minuuttia per lapsi, ryhmähaastatteluun (kaikki perheen lapset yhdessä) maksimissaan 20 minuuttia. Haastatteluihin kuluva aika voi kuitenkin vaihdella paljonkin riippuen siitä, miten pitkiä lasten vastaukset ovat.

Edellytyksenä haastatteluihin osallistumiselle on, että perheeseen kuuluu vähintään kaksi lasta, jotka voivat vastata haastattelukysymyksiin. Lisäksi vähintään yhden haastateltavan lapsen tulisi olla varhaiskasvatusikäinen.

Jos kiinnostuitte, pyydän teitä ottamaan minuun yhteyttä sähköpostitse ja vastaamaan viestissänne seuraaviin kysymyksiin:

- Keitä perheeseen kuuluu?
- Minkä ikäisiä perheen lapset ovat?
- Mikä on asuinpaikkakuntanne?

Tietojanne käsitellään luottamuksellisesti.

Ystävällisin terveisin,

Elina Seppänen

elina.a.seppanen@student.jyu.fi

[puhelinnumero]